RADIO FREE EUROPE
RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK SECTION

PŘEHLED TISKU

Číslo: 162 (8946) Datum: 29.9.89

OBSAH

-red.- (Rudé právo)	Zasedala vláda ČSSR (Zabývala se novelizací několika zákonů)	3
ČTK (Rudé právo)	O aktivizaci Národní fronty (Karel Urbánek se setkal s představiteli Čs. strany socialistické a Čs. strany lidové)	4
-red.- (Rudé právo)	Z vystoupení soudruha Ladislava Adamce (Projev u příležitosti Dne železničářů)	5
Igor Sirota (Rudé právo)	Častěji vyjedeme (Rozhovor s vedoucím oddělení zahraničního cestovního ruchu ministerstva zahraničního obchodu)	7
Pavol Minárik (Rudé právo)	O Polsku a spolupráci s námi (Rozhovor a prvním tajemníkem ÚV PSDS Mieczyslawem Rakowským)	8
F. Růžička (Svobodné slovo)	Najdou partnera? (Klub polsko-československého přátelství hledá partnera v ČSSR)	11
Ladislav Tůma (Svobodné slovo)	Demokracie znamená řád (Rozhovor o podnětu Československé strany socialistické k novelizaci zákonů o právu shromažďovacím a sdružovacím)	12
Rostislav Valášek (Rudé právo)	Správně chápat poslání Výboru čs. veřejnosti (O činnosti oficiálního Výboru pro lidská práva)	14
Pavel Štěpánek (Tribuna)	Spokojenost není na místě (K ekonomickým problémům)	15
Pavlína Louženská (Lidová demokracie)	Postavit dům... (Ale z čeho a kde?)	18
-kčr- (Lidová demokracie)	Jak odpudit zákazníka (Odpudivými výkladními skříněmi)	19

PTO

ČTK (Rudé právo)	Ekologové o vodním díle Gabčíkovo-Nagymáros (Jednání o otázkách napouštění zdrže Hrušov-Dunakility)	20
-ht- (Večerní Praha)	Projekt zestárl (Čs. železnice potřebuje 300 miliard korun)	21
Petr Šabata (Mladá fronta)	Kdo bude pánem (Státní banky československé)	22
Gustav Suchan (Svobodné slovo)	Přežije naše vesnice rok 2000? (Rozdíly mezi městem a vesnicí rostou)	24
E. Línková (Zemědělské noviny)	Zdraví máme ve svých rukách (Stížnosti na kvalitu zpracování ovoce a zeleniny)	25
-red.- (Práce)	K případu vězňů v Příbrami (Co požadovali tři vězni)	26
Vladimír Sůva (Nové knihy)	PEN-klub obnovil svou činnost (Rozhovor s předsedou oživeného PEN-klubu Jiřím Muchou)	27
Bohumil Hrabal (Scéna)	La voce della Luna (Setkání dvou pábitelů)	29
Bohumil Nuska (Scéna)	Kafkovský sborník zásluhou divadelníků (S texty Františka Kautmana, Ivana Klímy a Prof. Václava Černého)	30
Jan Kolář (Scéna)	Jak v Činoherním klubu obsluhují anglického krále? (Recenze divadelní hry podle románu Bohumila Hrabala)	31
-pak- (Svobodné slovo)	Nejkrásnější zbrojení (O přípravách vyhlášení celostátní soutěže Miss ČSSR 1990)	32

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Z vystoupení soudruha Ladislava Adamce

Člen předsednictva ÚV KSČ a předseda vlády ČSSR L. Adamec promluvil v sobotu 23. září na slavnostním shromáždění ke Dni železničářů v Praze:

Den čs. železničářů je přehlídkou dosažených úspěchů, problémů i dalších perspektiv obětavé, společensky významné práce modré armády. Jménem stranické a vládní delegace chci poděkovat všem, kteří se zasloužili o kvalitu a spolehlivost dopravních služeb, o bezporuchové zásobování národního hospodářství surovinami a materiály a spokojenost cestujících. Zvláštní uznání patří novým nositelům státních a resortních vyznamenání.

Žijeme v nelehké, ale svým způsobem vzrušující a zajímavé době. Vyrovnáváme se s vyššími nároky, hledáme odpovědi na nové potřeby společnosti. Nejednou se setkáváme s otázkou, na čem můžeme stavět perspektivu, o co se v přípravě budoucnosti opírat, v čem čerpat sílu a jistoty do dalších zápasů. V ničem jiném a nikde jinde než v socialismu. Několik generací s ním spojilo své touhy a naděje, mnoho pro něj obětovaly. Proto se opíráme o všechno, co naše země za poslední čtyři desetiletí dokázala v budování průmyslu, zemědělské velkovýrobě, v podstatném růstu životní úrovně ve městě i na vesnici, ve vzdělání i na dalších úsecích. Na tyto nesporné úspěchy jsme hrdí. Ve všem osvědčeném chceme pokračovat a dobré věci prohlubovat. Nemůžeme však žít z minulosti. Rychle se mění podmínky naší práce ve světě i u nás. Řada zemí dosahuje vyšších tempa rozvoje a začíná nás předhánět. Na některých úsecích výroby, vědy a techniky se nám nedaří držet krok se světem. Určité dlouhodobé problémy narůstají. Proto jsme zvolili cestu společenské přestavby. Jejím smyslem je učinit naši společnost výkonnější, život lidí bohatší a socialismus přitažlivější. Jde nám o to, aby se všem lépe pracovalo a žilo.

Přestavba podmínkou úspěšné cesty kupředu

To tvoří také hlavní obsah přestavby. Její podstata však bývá někdy chápána jednostranně. Setrvačnost dosavadních návyků nelze přecházet, obcházet nebo dokonce omlouvat. Všechno, co brání a zpomaluje rychlejší postup, zasluhuje otevřenou kritiku. Ta ale nesmí být samoúčelná. Podmínkou úspěšné cesty kupředu je mít na každém místě pozitivní program, konstruktivní východisko, konkrétní řešení. Také na každém pracovišti ČSD musí kolektivy i jednotlivci vědět, co se od nich očekává a co tím získají.

V souvislosti s přestavbou se nejednou klade otázka, co je a co není socialistické. Vyskytují se obavy, abychom nesešli z nastoupené cesty. Je pravda, že do našeho života proniká mnoho dříve málo známých pojmů — například samofinancování a trh, veřejná informovanost a samospráva. Ne každý chápe ihned plně jejich obsah a smysl. Pomáhá je s vžitými představami, se kterými se někdy těžko loučí. Působí v tom nohodlnost, ale i obavy z rizik. Projevuje se zde i síla považovat vše, co se dělo ve jménu socialistických myšlenek za zcela správné a jediné možné. Řeknete sami, co je socialistického na byrokratickém přehlížení oprávněných potřeb lidí a omezování jejich práv, na mzdovém rovnostářství, trpění dvojí morálky, korupce nebo zneužívání funkcí? Takové a podobné jevy přinášejí socialismu velké škody, diskreditují jeho principy a snižují působení skutečných předností. Co určuje socialistický charakter myšlenek a činů? Samotná dobrá vůle, pouhé přihlášení nestačí. Rozhodující je především to, zda reálně přibližujeme ideály společnosti materiálního dostatku a kulturního bohatství, rovnosti, spravedlnosti, svobody, štěstí a všestranného rozvoje člověka. Některé představy a formy řízení měnit musíme, ale principy a cíle socialismu neopustíme. V tom musí být jasno. Věc socialismu u nás nezvítězila pod nějakým vnějším vlivem. Československý lid si tuto cestu zvolil dobrovolně, na základě vlastních historických zkušeností.

Federální vláda přijala k zabezpečení přestavby řadu závažných rozhodnutí. Vynakládáme velké úsilí na obnovení ekonomické rovnováhy, vytvoření moderní struktury a efektivnější hospodářský mechanismus. Jsou to velice náročné, vzájemně spjaté úkoly. Klade se nám často otázka, zda máme dost sil k jejich splnění. Nestěžujeme si, že přechod na nové podmínky hospodaření od 1. ledna 1990 hned přinese více peněz při výplatě a zlepšení výběru zboží v obchodech. To by bylo neodpovědné. Navzdory všem složitostem považujeme zlepšování pracovních a životních podmínek za základní měřítko našeho úsilí. I když některé kroky nemusí být populární, postupujeme tak v zájmu lidí.

Jsme pro společný postup centra a základních článků v politické i hospodářské oblasti. Zkvalitňujeme práci vlády a resortů, rozšiřujeme prostor pro samostatnost a podnikatelskou aktivitu státních podniků i vyšší účast pracovních kolektivů na rozhodování. Demokracii nepovažujeme za přepych nebo ozdobu, není ani přítěží, i když zvyšujeme nároky na řídicí práci. Proč není možno uvést do života nový hospodářský mechanismus bez demokratizace? Využití kolektivního rozumu a moudrosti při rozhodování pomůže vyhnout se jednostrannostem. Povede k účinnější kontrole, k neformálnímu pravidelnému skládání účtů.

Pro oživení pokrokových tradic

Letos se scházíme v jubilejním roce 150. výročí železničního provozu na našem území. Při této příležitosti si připomínáme nadšení, odvahu, tvůrčí schopnosti a pracovní úsilí mnoha generací, které přispěly ke společenskému pokroku v našich zemích.

V celém tomto období železnice v mnohém udávala tón technického pokroku. Stala se symbolem vysoké organizovanosti, profesionality a kvalifikované práce, spojených s přísnou kázní a příkladnou disciplínou. Vysokými požadavky na technické parametry dopravních prostředků se nemalou měrou zasloužila o vysokou úroveň našeho strojírenství.

Tvůrčí činy minulosti si nepřipomínáme jen pro oživení staré slávy. Jsou především důkazem schopností našich předchůdců, příkladem k následování, důkazem, že

máme být na co hrdí. Řada prvenství v budování železnic, ve výrobě vynikajících lokomotiv, ve vysoké kvalitě osobních a nákladních vozů, v technické vyspělosti a smělosti dopravních staveb se stala součástí národního povědomí a vlastenectví.

K JEDNOMU BODU JEDNÁNÍ VLÁDY

Častěji vyjedeme

PRAHA (Od našeho zpravodaje) — Předpoklady pro další rozvoj cestovního ruchu vytváří návrh komplexního rozvoje československého zahraničního ruchu do roku 2000, který schválila ve čtvrtek vláda ČSSR. Na podrobnosti jsme se zeptali vedoucího oddělení zahraničního cestovního ruchu ministerstva zahraničního obchodu ČSSR Václava Marhoula.

■ **Co konkrétně opatření přinesou každému z nás?**

Jednoduše řečeno, možnost častěji cestovat. Letos je předpoklad, že vyjede do nesocialistických zemí 800 000 až 900 000 našich občanů. Před několika lety bylo tohle číslo poloviční. V roce 1995 dosáhne díky všem přijatým opatřením zhruba trojnásobku. Vyjede na 2 až 2,5 miliónu lidí.

■ **Kde na to vezmeme devizy?**

Jde o jednoduchou rovnici — kolik vydělám na cestovním ruchu, kolik u nás utratí zahraniční turisté valut, tolik jich budeme mít na výjezdy našich občanů, na budování hotelů a dalších potřebných zařízení. Když tuhle rovnici spočteme, vyjde nám výsledek — opatření vlády jsou konkrétní realizací politiky strany a programového prohlášení federální vlády z 8. 11. 1988. Politiky, která vidí potřeby a zájmy lidí na prvním místě a ekonomické »ukazatele«, čísla až za nimi.

■ **Můžete uvést konkrétně, jak a komu se získané devizové prostředky rozdělí?**

Letos vydělá cestovní ruch až 2,3 miliardy ve volně směnitelných měnách. Prostředky však zůstávají jen zčásti v oblasti cestovního ruchu. Od příštího roku tomu bude jinak. Zůstanou mu všechny. Základem je, jak já říkám, nulové saldo. Nic neodvádět do jiných odvětví.

A dál. Cestovním kancelářím zůstane 40 procent deviz a z nich většina půjde na organizování zájezdů. Zbylých zhruba šedesát procent půjde do centrálního devizového zdroje s určením pro potřeby cestovního ruchu. Z něho se budou přednostně devizově krýt přísliby pro cesty do zahraničí. A několik procent zůstane i národním výborům v Praze, Brně, Karlových Varech, Pieštanech a Bratislavě pro rozvoj jejich infrastruktury a vzhledu. A chtěl bych zdůraznit, že bez větší podnikavosti — podnikové, družstevní i osobní — se neobejdeme. Náš záměr je zvýšit příjem z cestovního ruchu do roku 1995 trojnásobně, aby tvořil až deset procent z celkového československého zahraničního vývozu v devizách.

Tak bychom po minulých letech stagnace v cestovním ruchu dohnali takové země, jako Belgie, Holandsko, Finsko a další. Naším dlouhodobým cílem do roku 2000 je vyrovnat podmínky pro pobyt cizinců v ČSSR a výjezdy našich občanů do zahraničí se standardem vyspělých západních zemí.

■ **Perspektivy. Dobře, ale co dnešek, střípek? Vždyť každý, kdo vyjíždí, ví, kolik zbytečného papírování je kolem cestování. Změní se to?**

Během příštího roku by se měly vytvořit předpoklady pro zrušení výjezdních doložek a jejich nahrazení statistickými listy.

■ **Formulář se nahradí jiným?**

Řeknu to jinak. Dnes chodíte v průměru na oddělení pasů a víz při cestě do nesocialistické země třikrát. Pak půjdete jen jednou, budete vyplňovat mnohem méně údajů. V budoucnosti, po vybudování sítě počítačů na hraničních přechodech, bude možné vše vybavit přímo na hranicích. Když k tomu připočteme, že se zvažuje možnost zrušit i celní a devizové prohlášení, jde o podstatné zjednodušení formalit.

■ **Nebude rovněž možné »narovnat« trasy našich turistů jednoucích do Jugoslávie a Bulharska?**

Máte na mysli, proč by nemohli jet do Jugoslávie přes Rakousko nebo do BLR přes Jugoslávii? Při dostatku deviz to bude možné už od příštího roku.

Chtěl bych ještě dodat, že všechna tato opatření se stanou realitou jen za úzké spolupráce našeho ministerstva a dlouhé řady dalších, spolu s bankami, plánovacími orgány, cestovními kancelářemi, národními výbory i občany. Jde o opatření vlády, která důsledně realizují záměry přestavby, ekonomické reformy. Důsledně prosazují zájmy a potřeby lidí.

Děkujeme za rozhovor.

IGOR SIROTA

Rudé právo - 25. 9. 89 - -1-

ROZHOVOR PRO RUDÉ PRÁVO A PRAVDU

O Polsku a spolupráci s námi

Prvního tajemníka ÚV PSDS Mieczysława Rakowského uvítáme dnes v Praze

VARŠAVA (Od našeho zpravodaje) — Takovýto rozhovor jsme měli v plánu přinést již dříve. Dvakrát byl v podstatě dohodnut termín mého setkání se soudruhem Mieczysławem Rakowským. Rychlý běh vážných událostí v Polsku však odsunul den našeho setkání na sobotu 23. září.

Rozhovor to byl netypický, trval více než 200 kilometrů. Probíhal ve služebním voze prvního tajemníka ÚV PSDS na trase z Unejowa, kde odpovídal na otázky vedení Svazu polských studentů, do Varšavy. M. Rakowski je známý našim čtenářům z veřejných vystoupení a článků, které už téměř deset let publikujeme při různých příležitostech a událostech spojených s Polskem na stránkách Rudého práva. Dnes, v pondělí, přiletí první tajemník ÚV PSDS na pozvání ÚV KSČ na přátelskou pracovní návštěvu do Prahy.

Mieczysławu Rakowskému je 63 let a pochází z rolnické rodiny. Nejdříve pracoval jako dělník v opravárenském závodě železniční dopravy v Poznani. Po válce vstoupil do armády a byl jejím důstojníkem. Později pracoval na ústředním výboru strany. Od roku 1958, rovné čtvrtstoletí, byl šéfredaktorem nejvlivnějšího polského týdeníku Polityka. V letech 1981—1985 zastával funkci místopředsedy vlády. Potom byl vicemaršálkem Sejmu, později členem politického byra a tajemníkem ÚV PSDS. Od října 1988 do července 1989 byl předsedou rady ministrů a od 31. července, tedy necelé dva měsíce, je soudruh Rakowski prvním tajemníkem ústředního výboru Polské sjednocené dělnické strany. Zde je rozhovor:

■ **Jste v čele strany, která vstupuje na nově, neprobádané vody společenského rozvoje. Jaký směr nabírá vaše loď a její posádka?**

Máme jeden směr. Chceme obnovit důvěru strany ve společnosti. Z PSDS anebo strany, které vznikne na nastávajícím XI. sjezdu, učinit politickou sílu, která bude nadále určovat socialistický rozvoj Polska. Hlavním problémem dneška je najít odpověď na otázku, jak posílit oslabenou stranu a její autoritu. Je to úkol mimořádně těžký. Vyžaduje mobilizaci všech sil strany, ale také velkou odvahu. Jinou cestu nevidím. Směr, který jsme vybrali pro naši loď, může přinést výsledek, který očekáváme nejen my, ale také naši přátelé a spojenci. Proto naše strana musí nyní bojovat ne o lidi, jako o celek, ale o každého člověka. Ne však prostřednictvím usnesení, rozhodnutí a výzev, ale činy. Jiné cesty nevidím.

■ **PSDS i vy osobně jste u nás známí jako iniciátoři reforem, směřujících kroků razících cestu novým řešením současných protikladů socialismu. Nepociťujete lítost, že tak mnoho z vašeho programu přebírá dosavadní opozice, která na tom chce získat politický kapitál?**

Ne, nepociťujeme lítost, neboť nejednou jsme hovořili — a já to opakuji s plným přesvědčením, — že pro stranu je zájem národa nadřazeným zájmem. Jestliže ty reformy, které jsme my začali, budou realizovány a přinesou společnosti očekávané výsledky, nic důležitějšího nemůže být. Samozřejmě, že se nikdo netěší, když někdo jiný vytlouká politický kapitál na tom, co on začal. Jestliže však stojíme na stanovisku, že rozhodující jsou zájmy lidu, je třeba se s tím vyrovnat. Nemám rád demagogii, proto též chci dodat, že nová vláda popírá to, co jsme my začali. Pravdou totiž je, že od listopadu loňského roku nastaly v Polsku vážné změny v celé koncepci hospodářského rozvoje. Přijali jsme řadu progresivních zákonů regulujících podnikání ze zahraničí, rozhodli jsme, že obyvatelé mohou mít doma psy (do té doby na pasových odděleních) atd. To všechno jsme učinili my a bez toho by Mazowieckého vláda měla podstatně těžší situaci, než má. Ale zároveň vím, že nový vládní kabinet, jeho ministři se už zakrátko přesvědčí, že v Polsku existuje množství problémů, které není možné vyřešit žádnou rétorikou, ba ani pomocí radikálně zavedených opatření různého druhu. Byl jsem a zůstávám zastáncem reformy hospodářství i společenského života, ale vím, že život je výjimečně odolný k přijímání nových řešení, hlavně jestliže není předem jasná jejich účinnost. Vím také, že v situaci, která u nás vznikla, je třeba zavádět reformy umírněnou cestou. Společnost není připravena přijímat náhlé kroky měnící ze dne na den její materiální, ale také jiné postavení. Odvolávajíce se na Lenina, je třeba říci, že návyky představují obrovskou sílu. Tu není možné změnit zákony, dekrety ani silnými slovy. Potřebný je čas a důslednost. Samozřejmě, že to prodlužuje zavádění reforem, ale jiné cesty není. Považuji se za realistu a vyzývám rovněž jiné k realismu, respektování toho, co přináší život, a ne toho, co si vykombinujeme za stolem anebo během bezesných nocí.

■ **Začali jste přípravy na XI. sjezd. Co v nich považujete za nejdůležitější pro posílení strany ve společnosti, mezi pracujícími, také v podnicích?**

Všechno se to spojuje s celou koncepcí nadcházejícího sjezdu. Jejím základem je volba sjezdové komise, do jejíhož složení budeme navrhovat soudruhy reprezentující dnes různé směry myšlení ve straně. V současné době máme co dělat s příznivým jevem. Dochází totiž k oživení politického života, i když ne v celé straně, ale v části její dělnické základny a mezi inteligencí. Budeme usilovat o to aby tato čerstvá krev byla zastoupena ve sjezdové komisi. Druhým vážným úkolem je příprava politického programu strany, který už bude muset brát v úvahu to, co bylo doposud dosaženo i co se stalo v Polsku v oblasti reformování politických i hospodářských struktur. Musí to být program, který bude vytvářet takové podmínky, že se do strany zapojí různé levicové skupiny, působící často za jejími oficiálními strukturami, ale ne proti ní. Konečně náš program musí také odpovědět — což je nejtěžším úkolem — jaký má být socialismus v Polsku koncem tohoto století. Musíme dosáhnout takové situace, ve které členové a kandidáti strany budou věřit, že celý program nebyl připraven řekněme specialisty z aparátu strany, ale za pomoci všech levicových sil, které reálně hodnotí situaci, jaká v Polsku vznikla

■ V Polsku se od nedávná doba změnila politická mapa. Opozice vyhrála volby, má většinu ve vládě. Jaké místo na této mapě vidíte pro síly polské levice?

Už tradičně v každé společnosti existuje levice a pravice. Politický vliv levice může za určitých okolností zeslábnout, dokonce i zaniknout. Ale jestliže se podíváme na tento jev z historického pohledu, levice existovala, existuje a bude existovat. Problém vyplývá spíš z toho, jak ji nyní co nejlépe zorganizovat. To je konečně jeden z nejvážnějších úkolů, které před námi komunisty v Polsku stojí.

■ A jak působíte na mladé lidi? Jak je chcete k sobě přitáhnout?

To je u nás v Polsku velký problém. Značná část mládeže projevuje veřejně nechuť k našemu systému. Jediný způsob, jak ji přitáhnout k PSDS, je vytvořit takový model strany, který by odpovídal také mládeži. Musí to být program otevřený a přístupný. Zkrátka ne v oblacích. Při jeho formování to budeme jistě brát v úvahu.

■ Přijali jste ve vedení strany stanovisko, že budovy výborů strany od ústředního po vesnické musí být pro lidi otevřené...

Už jsme s tím začali, zvěme k nám také nekomunisty. Ale musíme výrazně pokročit. Jde například o to, aby budova ÚV PSDS byla skutečně otevřená pro lidi. Možná jsou to drobnosti, ale je třeba zlikvidovat vrátnici s propustkami. Vstup do budovy přece je možné regulovat jinými, kulturnějšími způsoby. Lidé přece musí vědět, že jestliže chtějí jít za námi komunisty, mají dveře otevřené, že je to též jejich budova. A to jistě platí i o jiných budovách strany také na nižších úrovních. Paláce nepotřebujeme. Strana, která chce a musí být bojovná a bojující, nesmí být zavřena v úřadech. Všechno, co připomíná, že jde ne o výbor strany, ale o úřad, budeme odstraňovat. Zbyrokratizovali jsme přístup k sobě více, než je zdravé. V minulosti tomu přece tak nebylo. Pokud neudělám i tuto změnu, mladí lidé ani všichni ostatní za námi nepřijdou.

■ Ve čtvrtek v Katovicích, v pátek do noci v Krakově, v sobotu Ustjejově a v pondělí v Praze. Není to vysoké tempo?

Zatím to jde. Cítím, že dnes není pro mne jiného vážnějšího úkolu, než vzbudit stranické organizace, které spí — a bohužel, i takové máme. Prvořadým se stalo zaktivizování strany v základních organizacích. Jinak si všichni neuvědomíme, jaké změny u nás nastaly. Setkávám se s názorem, že první tajemník ÚV strany by měl být jen na nejzávažnějších akcích. Nesouhlasím. Já i další soudruzi z vedení PSDS musíme za lidmi dolů. Nemáme právo být na oltáři. Musíme být s lidmi, pomáhat, ale i přesvědčovat, sloužit pomocí i radou. Je úplně přirozené, že musíme dbát i na soudružské kontakty s našimi spojenci.

■ V Polsku se v posledním období mnohé mění. Řekněte, prosím, co zůstává nezměněné?

Pokud jde o PSDS, neměnná zůstává oddanost k socialismu. Trvalá zůstává obrana socialistických hodnot v hospodářském i společenském životě, rovněž kultuře. Uvědomujeme si však, že co je pro nás komunisty trvalé, někdo jiný může považovat za změnitelné. Z toho také vyplývá, že např. zachování či obrana socialistických hodnot v Polsku bude vyžadovat boj. Zároveň však měnitelné je všechno, co je v socialistických strukturách i myšlení zastaralé. Sami výrazně pociťujeme, co je třeba měnit. Je třeba otevřeně říci, že socialismus u nás v Polsku jeden ze svých základních úkolů, a to zvyšování produkce v takovém rozsahu, aby byly uspokojovány potřeby společnosti, neplní. To též musíme změnit.

■ Naše čtenáře velmi zajímá nové polské uspořádání: strana—vláda. Jak byste ho charakterizoval?

Jako loajální podporu a loajální spolupráci strany s vládou. Přitom PSDS si zachovává právo kritizovat ta rozhodnutí vlády, která nebudou odpovídat našim představám. To znamená socialistické společnosti. Byli bychom však nerozumní, kdybychom Mazowieckého vládu kritizovali jen proto, že to není naše vláda.

■ Jedním z požadavků současné etapy socialismu je spojení vysoké efektivnosti a produktivity práce se společenskou spravedlností. Jak k tomu dospět?

Dáváte mi samé těžké otázky. Dosažení takového stavu se neobejde bez obětí. Samozřejmě nemyslím tím oběti na lidských životech.

■ Jaké to mají být oběti?

Je třeba například uznat, že racionalizace práce je základní podmínkou pokroku, ale také, že právě ona může způsobit, že člověk, který má dnes zabezpečené sociální jistoty, je už v budoucnosti nebude mít v takovém rozsahu. U nás jsou také názory, že změna hospodářské politiky, kterou jsme my začali — a vláda Mazowieckého, jak slyšíme, chce v ní pokračovat — se zatím uskutečňovala bez větších obětí. Ale je možné se u nás setkat též s názory, že pokud nesnížíme životní úroveň obyvatelstva o 20 procent, z kroku vpřed nebude nic. Je to pekelně těžký úkol. Protože naše společnost nemá vůli ani chuť přijmout takový stav věcí. Zastává stanovisko, že i tak žije dost těžce a že odebrání jí jakýchkoli výdobytků by bylo v rozporu se sociální spravedlností. Náš člověk si dá raději nohu uříznout, než by se měl něčeho dobrovolně vzdát. Proto spojení vysoké efektivnosti a sociální spravedlnosti je u nás zatím velmi těžké. Navíc nemáme více, či méně geniální řešení této situace. Teoreticky je to možné různě naplánovat, ale v praxi to vypadá úplně jinak. Proto je třeba dále hledat.

■ Radikální reformy v Polsku zatím nepřinášejí radikální zlepšení ekonomické situace. Proč je tomu tak?

Vyplývá to z faktu, že radikalismus hospodářských reforem je založen na úplném odhalení pravdy. Způsobuje to, že zpoza clony různých slov a také sebechvály, které nám byly blízké, náhle přecházíme do etapy, že je třeba se podívat na život takový, jaký ve skutečnosti je. To je hlavní příčina. Byli jsme navíc v minulosti nadšeni kvantitativním rozvojem socialismu, a ukázalo se, že jsme zapomněli na kvalitativní pokrok, zkrátka král se v mnohých případech ukázal být až moc nahý. A za to je třeba dnes platit. Ale problémů je víc. Například nejen otázky produktivity, ale rovněž morálky, vztahu k práci. Ale je třeba mít zároveň na paměti, že Polsko se osm let zmítá ve stávkách, což ustavičně snižuje úroveň výroby, způsobuje nervozitu ve společnosti, vyvolává nepokoje.

Ta léta nepokojů si dosavadní opozice pochvalovala. Zastávala stanovisko, že všemožné stávky jsou vhodný nástroj pro boj s komunisty. Když spojíme všechny tyto prvky dohromady, dostaneme odpověď, proč nenastává zlepšení. I když si nejsem jistý, zda to většina lidí u nás takto chápe. Spíš jsou schopni přijmout názor, že to všechno pokazili komunisté. A to přece není pravda.

■ **Bojovali jste a bojujete s nenormálními jevy, také se zakořeněnou průměrností. Snažíte se postavit na nohy, co stálo na hlavě. Daří se vám to?**

Průměrně. Hlavní překážku vidím v úrovni společenského vědomí. Příčina zakořeněnosti průměrnosti u nás spočívala ve falešném pojímání socialismu jako systému rovnosti. To způsobilo, že se vsadilo na průměrnost. Z toho vyplynulo, že za průměrnou práci se dostávala průměrná odměna, vyráběli jsme průměrná auta, měli co do činění s průměrnou demagogií atd. To všechno zapadá do koncepce rovnosti za každou cenu. Potom se vytvořil — mluvím stále o Polsku — zvyk, že ten, kdo byl vždy spokojený, kterému nic nevadilo, s vedoucím souhlasil i tehdy, když ten neměl pravdu, zasluhoval si za to uznání, odměnu, postup. Když se to ustavičně opakovalo v celostátním měřítku, nové pokolení vstupující do života si nebralo příklad z těch, kteří bojovali za odstranění problémů, byli smělí, vždy připravení i do boje, ale z těch, kteří postupovali bez problémů. Vzdor výzvám jsme netvořili skutečné podmínky, aby právě ti nespokojení byli milovanými syny. Spíš to bylo opačně. Udělali jsme z nich siroty.

■ **Jak to však změnit?**

To si žádá mnohosměrné působení. Je třeba hrát najednou na více nástrojích. Je to hlavně otázka výchovného modelu člověka, ale také programu strany, ale také faktoru času. Jestliže se náš systém rozvíjel více než čtyři desetiletí, nedají se ty negativní jevy změnit za pět anebo deset let. Je k tomu třeba minimálně jedna generace. Dalo by se to udělat i rychle, ale tehdy by se musel rozvoj země opírat o zásady kapitalismu. Pokud by lidé končili na ulici s minimální podporou v nezaměstnanosti, tehdy by bylo možné dosáhnout psychologické změny v krátké době. Když se chce dosáhnout změny bez výbuchů, bude to dlouhodobý proces.

■ **A co se týká stavění věcí z hlavy na nohy?**

Ukazuje se, že to také není tak jednoduché. Struktury státu, jeho řízení, hospodářství, nejen že nejsou zvyklé na změny, ale jsou mimořádně pevně připoutané k určitému stylu práce. Vytvořily se tradice. Když jsem byl premiérem, měl jsem možnost pozorovat, co se děje. Postavili jsme něco z hlavy na nohy a po několika měsících se to zase vrátilo do původní polohy. V podstatě jsem měl co dělat se sabotováním reforem. Částečně to pocházelo z vědomého působení lidí, kteří říkali »chce dělat reformy, ale my mu ukážeme, my to umíme líp«. Druhá forma sabotáže byla ještě horší, nevědomá — neúmyslná. Státní aparát je velký stroj, který se nedá jen tak lehce zastavit, často pracuje postaru i vzdor nově přijatým zásadám. To je podle mne největší hrozba reforem.

■ **Může to být také příčina opakujících se krizí v zemi?**

Není to hlavní příčina, ale jedna z nich.

■ **A která je hlavní?**

Zanedbané vytváření takových podmínek, které by zabezpečovaly takový růst produkce, která by dokázala pokrýt rostoucí potřeby společnosti. Jinak řečeno, problémy s řízením. Pokud tomu tak není, vzniká hrozba výbuchu nespokojenosti. Je třeba také pamatovat na to, že polská společnost ve značně větší míře než vaše byla společností zemědělskou. Technická civilizace byla u nás na podstatně nižší úrovni než v Československu. Po druhé světové válce přišly za lidové moci do řídicí sféry nové generace synů rolníků i dělníků, ale bez praktických zkušeností řízení státu. Když rozhodoval zápal a hrdinství po druhé světové válce, chuť obnovit, co Hitler zničil, tak to stačilo. Ale postupně bylo třeba přejít na kvalitativně nové řízení. A tam už vzniklo problém. Byly tu také vnější vlivy. Například stalinismus a jeho úloha v zemi. Z jedné strany nesl s sebou hlubokou a rozsáhlou industrializaci. To není možné popřít. Ale na straně druhé v oblasti ekonomické hlásal iracionální program, v němž dogmatika rozhodovala nad zdravým rozumem. Konečně další příčiny — ne vždy promyšlená politika byla vždy nad ekonomikou. Všechno to mělo vliv na později se opakující krize v zemi.

■ **Po obou stranách našich hranic dochází ke kvalitativním přeměnám. Jaké vidíte v tomto období další možnosti spolupráce?**

Je třeba usilovat o to, aby se zachovaly co nejširší zásady těchto kontaktů. A vystříhat se všeho, co by mohlo bránit jejich rozvoji. Pojem národní hrdosti je nesmírně důležitý. Národní hrdost dokáže člověku nejednou napovědět kroky, které mohou spolupráci uškodit. Jsem zastáncem co nejužších vztahů, ale nejen mezi našimi bratrskými stranami.

Za velký úspěch považuji, že tvoříme nový typ mezinárodních vztahů. Za naši společnou slabost však považuji, že jsme přátelství často zužovali na nejvyšší úroveň. My však musíme bojovat o člověka, protože různé národnostní předsudky z minulosti nehynou zároveň s odchodem pokolení, která je vyvolávala. Šťastný a příznivý rozvoj našich zemí je možný jen tehdy, když na sebe vzájemně neceníme zuby. Proto budu vždy vystupovat proti těm, co tak činí a pokoušejí se oslabovat svazky mezi našimi národy v přesvědčení, že jsou misionáři. Každý národ, každá strana jsou samy odpovědny za to, co se děje v jejich zemích. Proto jsem proti tomu, aby nikdo z nás nepoučoval jiné a sami od jiných bychom to také těžko snášeli. Jinou věcí jsou prostředky a metody, které je třeba používat při posilování hodnot přátelství. Myslím, že nastal čas, abychom následovali západní politiky, kteří mají mezi sebou nejužší kontakty a kteří se často i několikrát do roka setkávají, diskutují, telefonují si, představují svoje názory. I to je jedna z cest, jak bychom měli upevňovat vzájemnou jednotu socialistických zemí.

■ **Když se podíváte na své jižní sousedy jako Polák, jak vidíte naši zemi, nás, Čechy a Slováky?**

Především jako lidi nám přátelské, kteří si také dělají starosti, zda si poradíme s našimi problémy, zda situace, která u nás je nyní, nehrozí nějakými komplikacemi. Myslím, že tyto otázky si kladou i proto, že by chtěli mít klidnou hranici na severu a také ekonomicky pevného severního souseda, se kterým je možné bez obav spolupracovat. Žel, my dnes nejsme ekonomicky silní. Stále nás pronásledují vnitřní konflikty.

Ale když se dívám na problém komplexně, myslím si, že my Slované tvořící socialistický blok zemí východní a střední Evropy, bychom měli poctivěji popřemýšlet nad vzájemnými vztahy, aby nevznikala různá nedorozumění. Vaše národy — český a slovenský — mají mnoho dobrých vlastností a Československo jako celek nám může v mnohých směrech, hlavně v oblasti hospodářského řízení, sloužit jako vzor.

Máme téměř tisíciletou historii vzájemných vztahů, osudy našich národů jsou velmi blízké. Možná těm tradicím neodpovídá současný rozvoj vztahů. Možná by bylo dobré, kdyby moudří lidé v obou zemích společně postavili otázku, proč to není lepší. Mnoho umělého stále přetrvává v našich vzájemných vztazích. Nemyslím tím jen mezi ČSSR a PLR, ale celkově v socialistických zemích. Když západní země pro své lidi hranice navzájem otvírají, my jsme je začali více přivírat. To má na lidi velký vliv. Nemáme turistický ruch, jaký by měl být. Máme ještě mnoho co napravovat. Nastávající generace se budou s tím muset lépe poprat než my. Potřebujeme vzájemné posílení důvěry a přátelství a to je jedna z cest.

Děkujeme za rozhovor.

PAVOL MINÁRIK

Najdou partnera?

LETOS V BŘEZNU vznikl u našich severních sousedů Klub polsko-československého přátelství. Zatím je v něm kolem osmdesáti členů a jeho charakter do jisté míry určuje i to, že jsou mezi nimi hlavně novináři, vědci, spisovatelé, překladatelé.

Předsedou klubu je Jan MARCZUK, novinář a člen Demokratické strany. Ta vydává např. i Kurier Polski, který „roztáhl křídla" nad naším krátkým rozhovorem.

Klub má při své mladosti velké plány. Chce se zaměřit mj. také na důležité otázky životního prostředí, které hranice nerespektuje. První akcí by mělo být třeba rokování o situaci kolem kanálu Odra—Labe. Výměna vědeckých informací, ale třeba i celých kulturních souborů má rovněž oba dva národy obohatit a přispět k jejich poznávání a sbližování.

„Nejlepší cestu ke vzájemnosti vidím v ryze osobních kontaktech," svěřil se mi J. Marczuk. *„A tak chceme působit i v dalších sférách — třeba více oživit rekreační výměnu dětí a další neoficiální kontakty. Pomoci by měla i polská televize a samozřejmě obě dvě kulturní střediska — to naše v Praze a vaše ve Varšavě."*

J. Marczuk je i pro odstranění celních bariér mezi oběma zeměmi: *„Je paradoxní, že Polák se dostane snáze na víkend třeba do Západního Berlína nebo USA, ale do uliček staré Prahy si opravdu nemůže zajet, když ho to zrovna napadne."*

Za vitálnější turistiku mezi oběma zeměmi bych se rovněž přimlouval. Ta samozřejmě nebude hlavní náplní práce Klubu polsko-československého přátelství.

„Zatím se rozhlížíme," informuje J. Marczuk, *„hlavně však hledáme pro svou činnost v Československu partnera."*

F. Růžička (Varšava)

Svobodné slovo - 23. 9. 89 - -3-

První ucelený zákonodárný podnět Československé strany socialistické

Nad návrhy zásad zákonů o právu shromažďovacím a sdružovacím

Demokracie znamená řád

„Všichni českoslovenští státní občané mají zaručeno ústavní právo se pokojně a beze zbraně shromažďovat. Shromažďováním se rozumí účast na předem svolaném shromáždění, pouličním průvodu nebo manifestaci."

„Všichni českoslovenští státní občané mají zaručeno ústavní právo sdružovat se ve společenských a zájmových organizacích, spolcích, klubech a obdobných občanských sdruženích, organizovaných na demokratických zásadách. Členství v občanských sdruženích je podle tohoto zákona dobrovolné a přístupné každému občanu, který se zavěže plnit povinnosti vyplývající z členství. Člen má právo kdykoliv z občanského sdružení vystoupit. Existenci a činnost politických stran, církví a náboženských společností upravují zvláštní zákony."

Tě jsou úvodní formulace návrhů zásad zákona shromažďovacího a zákona sdružovacího, které byly vypracovány Čs. stranou socialistickou a předloženy ÚV Národní fronty ČSSR s doporučením, aby byly přijaty před schválením nové Ústavy ČSSR.

O tom, co přinášejí nového, s čím počítají v podrobnostech, hovoříme s předsedou pracovní skupiny pro právní řád ÚV ČSS bratrem JUDr. Jiřím VYVADILEM a jejím členem bratrem JUDr. Petrem TOPINKOU.

Co předcházelo vzniku zásad návrhů obou zákonů?

Dr. Vyvadil: „Je třeba říci, že v celé naší společnosti se mluví o potřebě nově upravit základní politická práva, mj. právo shromažďovací a sdružovací. Naše strana byla v tomto smyslu již v minulosti značně iniciativní. Poprvé výrazně zaznělo na 14. schůzi České národní rady 28. 3. 1989 ve stanovisku Klubu poslanců ČSS, které přednesl bratr J. Mašek, že je zapotřebí ještě před přípravou a schválením nové ústavy zákonem upravit tato politická práva včetně přesných procedurálních pravidel i možnosti odvolávání a přezkoumání správních rozhodnutí soudem tak, aby byla zajištěna nejen práva, ale i povinnosti všech účastníků. Znovu byl tento požadavek uplatněn na 9. zasedání ÚV ČSS ve zprávě předsednictva ÚV, kterou přednesl ústřední tajemník bratr J. Škoda, jako nezbytný pro normální demokratické fungování socialistické společnosti.

Všechny tyto skutečnosti vedly k tomu, že komise ÚV ČSS pro socialistickou demokracii a právní řád, v jejímž čele stojí člen předsednictva ÚV bratr L. Kapitola, se rozhodla s ohledem nejen na naše mezinárodní závazky z Vídně, ale i na aktuální společenské potřeby, urychlit přípravu návrhu zásad těchto zákonů. Práce se ujala „pracovní skupina ÚV ČSS pro právní řád" a snažila se, být v krátké době, připravit tyto návrhy.

Nejprve tedy k návrhu zákona shromažďovacího. Jaké jsou základní principy dosud platných předpisů a co nového přináší návrh Čs. strany socialistické?

Dr. Topinka: „Musíme si uvědomit, že základem platné právní úpravy je zákon z roku 1951 a že vyhláška, která tento zákon provádí, je rovněž z téhož roku. Tato úprava, byť byla později doplněna dalšími právními předpisy, je tedy třicet osm let stará a nemůže ani dost dobře vyhovovat současné ústavě, která byla přijata mnohem později. Nevyhovuje ani stav, kdy jsou tato základní ústavní práva občanů upravena zčásti i jinými předpisy než zákonem. Dalším důvodem je to, že se samozřejmě změnilo společenské i politické klima.

Principem práva shromažďovacího tak, jak nyní platí, je ohlašování. My v návrhu zásad zákona o shromažďování přinášíme v podstatě stejný princip, princip ohlašovací s určitými modifikacemi. Zpřesňujeme však podmínky omezení jeho výkonu v duchu mezinárodních závazků, které požadují minimalizaci těchto omezení."

V čem konkrétně spočívá ohlašovací princip shromáždění?

Dr. Topinka: „Podle našeho názoru je třeba omezit svolavatele i účastníka shromáždění co nejméně. Svolavatel musí oznámit písemně ONV v místě shromáždění sedm dní předem, že shromáždění se bude konat. Musí uvést potřebné údaje, aby ONV zabezpečil nerušený výkon shromažďovacího práva."

Jak by měl postupovat správní orgán, když by nesouhlasil se shromážděním?

Dr. Topinka: „V tomto ohledu předkládáme dvě varianty. Jeden způsob, jak omezit výkon shromažďovacího práva, je dán právem ONV podat návrh soudu, aby změnil místo nebo čas konání shromáždění, případně aby shromáždění zakázal, ovšem samozřejmě jen ze závažných důvodů. Druhá varianta předpokládá možnost přezkoumání zákazu vydaného ONV soudem. My se domníváme, že důvodem k omezení výkonu shromažďovacího práva může být pouze aktuální nebezpečí narušení veřejného pořádku, práv ostatních občanů, případně výjimečná situace — např. živelní pohroma."

Dejme tomu, že by shromáždění bylo zakázáno. Co by měl dělat v takovém případě svolavatel?

Dr. Topinka: „Podle našich návrhů by mohl v každém případě uplatnit svá práva u soudu."

To, co jsme si až dosud řekli, se týká shromáždění na volném prostranství. Jak by se mělo postupovat podle návrhu zásad nového zákona při svolání shromáždění do uzavřené místnosti?

Dr. Vyvadil: „Tuto otázku jsme v naší pracovní skupině velice pečlivě zvažovali. Byly nejrůznější názory. Značnou dobu jsme uvažovali o tom, vytvořit v podstatě velice otevřený režim, kdy pro žádného svolavatele by neexistovala ohlašovací povinnost při svolávání shromáždění v uzavřené místnosti. Nicméně po zvážení určitých společensko-politických aspektů nakonec převážil názor, že ohlašovat tato shromáždění nemusí politická strana nebo společenská organizace a pokud jde o jiné svolavatele, platí stejné postupy, jako u shromáždění na veřejném prostranství."

V návrhu se uvádí pojem „zmocněnec národního výboru". Jaká by měla být jeho úloha?

Dr. Topinka: „Nad ohlášenými shromážděními, která mají většinou masový charakter, musí v zájmu jak veřejného pořádku, tak i účastníků samotných, dohlížet zástupce státního orgánu. My jsme zvolili formu ‚zmocněnec ONV', který by tedy dohlížel na spořádaný průběh shromáždění, jeho právem by bylo udělovat svolavatelům nebo pořadatelům, kteří jsou svo-

svolavatelem určení, pokyny k zajištění klidného průběhu, případně i shromáždění respektk."

A ještě snad obecná otázka: Kdo všechno by mohl svolávat veřejná shromáždění?

Dr. Vyvadil: „To je sice obecná otázka, ale otázka nejdůležitější, protože určuje okruh všech možných subjektů, jež mohou reálně právo shromažďovací využívat. Svolavatelem by mohly být nepochybně především politické strany, ale dále společenské organizace, orgány NF, sdružení a spolky, církve, náboženské společnosti, státní orgány a — což je také důležité — i jednotliví občané.

Teď bychom se tedy již mohli rozhovořit o návrzích zásad zákona sdružovacího. Otázka na začátku je stejná: jaký je současný stav a co nového návrh přináší?

Dr. Topinka: „O tom jsme už mluvili v souvislosti s úpravou práva shromažďovacího. Výkony obou těchto práv jsou v současné době upraveny shodnými právními předpisy. To nové přinášíme zejména v tom, že opouštíme povolovací princip u výkonu sdružovacího práva.

Co to znamená?

Dr. Topinka: „To je takový princip, kdy na základě žádosti doložené určitými údaji rozhoduje o povolení organizace příslušný správní orgán, případně schvaluje její organizační řád. Domníváme se, že povolovací princip je příliš náročný jak pro občany, tak pro příslušný správní orgán. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli pro oznamovací princip, který samozřejmě také umožňuje v případech nejnutnějších omezit výkon sdružovacího práva rozhodnutím správního orgánu. Ale náš přístup je v podstatě opačný v zájmu zjednodušení podmínek vzniku sdružení."

Dr. Vyvadil: „Chtěl bych k tomu říci, že jsme tady vyhověli velice četným ohlasům našich členů, kteří poukazují na to, že kdysi v minulosti bylo možné vytvářet zcela neformální místní spolky bez toho, že by jejich vznik byl vázán na potřebu vyšších schvalovacích řízení."

Kdo by se tedy mohl sdružovat, vytvářet nějaká sdružení a jaký způsob ustavení organizace by měl volit?

Dr. Vyvadil: „V našich návrzích zásad nového zákona uvádíme pojem, který je znám právě z teorie, ale v zákonu zatím nikde uveden nebyl, a to je ‚občanské sdružení'. Za občanské sdružení' pokládáme všechny společenské, zájmové organizace, spolky, kluby a podobně. Máme za to, že tento pojem lépe odpovídá charakteru práva sdružovacího.

Co by tedy bylo nezbytné pro vznik nové organizace nebo občanského sdružení?

Dr. Topinka: „Podle našeho návrhu by mělo občanské sdružení vzniknout na základě pouhého oznámení přípravného výboru, a to uplynutím šedesátého dne ode dne doručení tohoto oznámení příslušnému orgánu. Ovšem jen v tom případě, že tento správní orgán nevydal rozhodnutí o zákazu, případně o pozastavení činnosti přípravného výboru.

Musela by být takové organizace členy Národní fronty?

Dr. Vyvadil: „Nade vší pochybnost nemusela. Pokud by vznikla, záleželo by jí na ní, ale i samozřejmě na Národní frontě, zda by do ní byla začleněna či ne.

Mohl by se přípravný výbor takového občanského sdružení odvolat v případě, že by jeho vznik nebyl povolen?

Dr. Topinka: „Přípravný výbor, přirozeně i sdružení, která by již vznikla, by se mohly obrátit se svými návrhy na soud, a to s návrhy na přezkoumání rozhodnutí správního orgánu o zastavení, pozastavení nebo zákazu činnosti přípravného výboru, resp. sdružení. Podmínky pro zákaz, pozastavení a zastavení činnosti jsme v našem návrhu stanovili takové, aby zcela odpovídaly požadavkům demokratického výkonu sdružovacího práva.

Cílí: Mohla by být v průběhu doby činnost sdružení pozastavena nebo zakázána a proč?

Dr. Topinka: „Samozřejmě, že v případech, kdy by činnost přípravného výboru nebo sdružení odporovala zejména zájmům bezpečnosti státu, veřejného pořádku, morálce, případně by ohrožovala výkon práv ostatních občanů, bylo by možné zakázat činnost přípravného výboru nebo sdružení. Důvodem k pozastavení by pak byl i rozpor se stanovami, přesněji řečeno s údaji, které jsou jak přípravný výbor, tak sdružení, povinny v oznámení správnímu orgánu uvést."

Samozřejmě se naskýtá otázka, jestli se vytváření těchto návrhů zásad zákonů mělo vliv současné společenské dění u nás a v ostatních socialistických státech?

Dr. Vyvadil: „Vše samozřejmě souvisí se vším a jestli jsme přišli s touto naší zákonodárnou iniciativou, tak jen proto, že si uvědomujeme, že výrazné změny společenského i politického života v socialistických zemích i u nás vyžadují, abychom různě přistoupili k úpravě tak významných práv, jako jsou práva shromažďovací a sdružovací. Chtěli bychom říci, že právě stanovení přesných hranic a jasných pravidel, je předpokladem pro normální fungování občanské společnosti, která je základem právního státu. A protože demokracie znamená řád, je třeba pro tyto případy vytvořit podmínky.

Co se bude dít s návrhy těchto zákonů dál? Jaká je Vaše o jejich realizaci?

Dr. Vyvadil: „Nejdříve bych chtěl zdůraznit, co tyto zákony znamenají pro naši stranu. Představují vlastně trojí převratství. Byli jsme první, kdo v naší společnosti požadovali, aby byly přijaty ještě před ústavou, i když v současné době se projevují tyto názory i u jiných představitelů. Jsme dnes i první, kteří připravili návrhy zákonů. A naše předsednictvo ústředního výboru je schválilo 30. srpna, tedy opět jako první v Československu.

Ale je zde ještě jeden moment, a na ten bych chtěl také upozornit. I na ústředí strany často dostáváme připomínky nejen našich členů, ale i nečlenů, že vlastně jako strana jsme málo iniciativní, že jsme se zatím spokojovali pouze s připomínkami ke stávajícím vládním návrhům zákonů. Tyto návrhy, ať už mají jakýkoliv charakter a jakoukoliv kvalitu, jsou prvními samostatnými návrhy zásad zákonů, které jsme připravili, a v tomto smyslu mají bez nadsázky historický význam.

A nyní bych odpověděl k dané otázce: Návrhy byly předloženy ÚV Národní fronty ČSSR. Vůbec si nedělám monopol na pravdu a nepochybuji o tom, že i ostatní instituce, které připravují právní úpravu těchto významných politických práv, přinesou své pojetí. Pokud by se nám však podařilo ovlivnit naším příspěvkem to, že by se prosadily tři nosné principy, tj. ohlašování u shromažďování, oznamování vytváření občanských sdružení a princip všeobecné přezkoumatelnosti správních rozhodnutí u soudu, považovali bychom to za výrazný úspěch naší strany a nikdy bychom prestižně nelpěli na tom, zda budou přijaty výslovně texty návrhů našich či někoho jiného."

Z toho, co jsi řekl, vyplývá, že návrhy zásad těchto zákonů představují, jestli se to tak dá říci, teprve začátek legislativní iniciativy naší strany. Co tedy připravuje pracovní skupina ÚV pro právní řád?

Dr. Vyvadil: „Především je třeba říci, že jsme už v minulosti připravili stanoviska téměř ke všem vládním návrhům zákonů a s mnohými připomínkami jsme uspěli. Nyní jsou na programu návrhy zákonů jako např. rozpočtová pravidla ČSSR, zákon o Státní bance československé apod. Nicméně připravujeme i další, třeba již v souvislosti s návrhy, o nichž jsme teď hovořili, jsme začali pracovat na přípravě návrhu zásad zákona o právu petičním. Měl by nepochybně svou logickou vazbou i obsahově navazovat již na tyto návrhy. Stejně tak se zabýváme naším samostatným návrhem zásad zákona o drobném podnikání. Osobně se domnívám, že v tomto smyslu nastoupila naše strana odvážnou cestu. Je to práce velice namáhavá, ale jsem přesvědčen, že neprospěje jen naší straně, ale společnosti vůbec."

Doktor Topinka je téhož názoru?

„Samozřejmě."

Připravil Ladislav TŮMA

Foto Květa Venutová, Dana Srbová

Správně chápat poslání Výboru čs. veřejnosti

Již 4600 písemných podání ● Zřízeny tři nové pracovní sekce ● Návrhy zásad ústavních zákonů

PRAHA (Od našeho zpravodaje) — Ve čtvrtek se v Praze konalo třetí zasedání Výboru čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci, na kterém jeho členové hodnotili činnost za uplynulých pět měsíců a posuzovali návrhy zásad zákona o sdružovacím (spolčovacím) právu a zákona o právu shromažďovacím, vypracované sekcí pro lidská práva.

Od založení výboru v prosinci minulého roku mu došlo na 4600 písemných podání a jen od 14. dubna se na výbor osobně obrátilo 1060 občanů, kterým byla poskytnuta právní rada nebo informace. Jak ale ve svém vystoupení upozornil předseda výboru profesor **Zdeněk Dienstbier**, z došlých podání a osobně přednesených žádostí a stížností se přibližně jen třetina týká problematiky lidských práv a humanitární spolupráce, jak jsou chápány mezinárodními dokumenty. Jde hlavně o pasové a vízové otázky v případech návštěv emigrantů, spojování rodin apod. Roste skladba podání ve prospěch občanskoprávních a trestněprávních záležitostí a podstatně se zvyšují žádosti občanů, kteří již byli vícekrát trestáni, o přezkoumání soudních rozhodnutí.

Dále Z. Dienstbier informoval členy výboru o schválení statutu výboru federálním ministerstvem vnitra, čímž se výbor stal plnohodnotnou společenskou organizací se všemi právy a povinnostmi uvedenými i ve statutu. »Výbor a jeho členové — my všichni,« uvedl prof. Dienstbier, »jsme součástí aktivní a socialisticky orientované složky naší společnosti. Proto nemůžeme nereagovat na události, které mají negativní charakter a poškozují zdravý a činorodý vývoj našeho státu.«

Růst autority výboru se projevuje i na mezinárodním poli. O tom svědčí stálý zájem zahraničních zpravodajů, ale i účast členů výboru na jednáních obdobných organizací v zahraničí, které mají zájem o navazování kontaktů a trvalejší spolupráci. Výbor také navštívila řada oficiálních delegací pobývajících v ČSSR na pozvání československých orgánů. Spolupracuje s Mezinárodní helsinskou federací pro lidská práva a navazuje kontakty s další mezinárodní organizací zabývající se problematikou lidských práv — Amnesty International se sídlem v Londýně. Stává se ovšem, že některé delegace mají snahu na vždy přijatelnou formou poučovat, co by měl Výbor čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci dělat a co ne.

Z podnětu výboru a v rámci příprav nové Ústavy Československé socialistické republiky byly na čtvrtečním jednání posouzeny zásady návrhů zákonů o právu shromažďovacím a sdružovacím, jejichž konečné znění po zapracování připomínek bude předáno předsedovi vlády ČSSR jako podklad a stanovisko výboru k novému právnímu řešení této problematiky. Předsednictvu bylo uloženo zaujmout stanovisko k připravovanému zákonnému řešení otázek omezení osobní svobody v trestním řízení.

V uplynulém období byly zřízeny tři další pracovní sekce výboru: pro práva věřících, pro životní prostředí a pro národnostní menšiny a etnické skupiny. Na zasedání byli za členy kooptováni JUDr. Emil Šťuka a JUDr. Lubomír Ledl (zvolen místopředsedou výboru).

ROSTISLAV VALÁŠEK

Spokojenost není na místě

Na první pohled by se zdálo, že řeč čísel je jasná a srozumitelná. Jestliže nám statistika ukáže, že jsme za minulé období vyrobili nějakého produktu o deset jednotek více, pak by to mělo znamenat, že ekonomika udělala krok vpřed, že se zlepšila nabídka na trhu, že jsou lépe uspokojovány potřeby obyvatelstva či národního hospodářství. Mohl by to tedy být důvod ke spokojenosti. Život je ale ve skutečnosti mnohem složitější.

Chceme-li uspokojivě zhodnotit finanční situaci a vývoj v roce 1988 a v prvním pololetí letošního roku, je nutné vyjít z konkrétních vnitřních a vnějších podmínek i determinant ekonomického rozvoje. Z toho, co se změnilo, i z toho, co se změnit mělo, ale nezměnilo.

VÍCE — ALE MÉNĚ

Rok 1988 byl především rokem, kde se v zásadě stabilizovaly vnitřní i vnější vývojové tendence z let předchozích. I když například právě ve finanční oblasti bylo zaznamenáno v určitých směrech dílčí zlepšení (či přesněji zeslabení negativních tendencí), celkově ekonomika nepokročila v řešení svých základních problémů. Národní důchod vzrostl o bezmála tři procenta, což je sice více, než předpokládal plán, i více než v roce předchozím, ale na toto tempo se musíme dívat především pohledem potřeb ekonomiky. Právě v tomto směru nemůžeme již řadu let být s dynamikou ekonomického růstu spokojeni. Nemůžeme být spokojeni ani s tím, že při tomto tempu růstu, pomalém z hlediska dlouhodobé výkonnosti naší ekonomiky, nedochází k výraznějšímu posunu při řešení ekonomické nerovnováhy.

Nerovnováha, ať už vnitřní nebo vnější, je dnes prvořadou otázkou. I v minulém roce se dále prohloubil strukturální nesoulad v našich závazcích a pohledávkách k zahraničí. Zadluženost ve volných měnách se zvýšila a na druhou stranu dále rychle rostlo naše aktivum zejména k rozvojovým zemím. Tento vývoj v podstatě znamená, že naše vnější závazky jsou stále méně kryty rovnocennými, stejně kvalitními, bonitními pohledávkami. Přitom tento strukturální nesoulad se pozvolna vyhrocuje.

Ve vztahu k socialistickým zemím máme v souhrnu výrazně věřitelskou pozici. I zde je problémem rychlý růst našeho aktiva, což má nepříznivé důsledky a dopady na vnitřní ekonomiku — došlo k výraznému odlivu vytvořených hodnot do zahraničí bez ekvivalentního protisměrného pohybu zboží. Jinými slovy, zboží jsme vyvezli, ale za utržené prostředky jsme nic nekoupili. To má pro vnitřní rovnováhu mezi objemem zboží a peněz ten důsledek, že vzniká nekrytá poptávka.

STARÉ RECEPTY

Loňský rok se vyznačoval, pokud jde o aktivitu podniků, očekáváním změn, které přinese přestavba hospodářského mechanismu. Bylo to určité mezidobí, kdy se mnozí již připravovali na nové podmínky, ale kdy ekonomika v souhrnu fungovala podle starých receptů. Zdánlivě došlo k jakémusi odlivu »reformní aktivity«. Ve skutečnosti se však intenzita práce přesunula do přípravy konkrétních právních norem a dokumentů, tedy do oblasti, které se žádná ekonomická reforma vyhnout nemůže. Jakkoliv zde byla činnost příslušných orgánů intenzívní, podniková sféra a vlastně celá ekonomika ji ještě nepocítila a vlastně ani pocítit nemohla.

Minulé období bylo i ve znamení intenzívní diskuse o tom, jak dále postupovat ve věcné orientaci hospodářské politiky, jakými metodami a v jakých časových horizontech a proporcích uskutečnit věcná opatření ke strukturální přestavbě a modernizaci ekonomiky. Vznikly dvě alternativní koncepce hospodářské politiky. První, vytvořená Státní plánovací komisí, je obsažena v tzv. centrální variantě dlouhodobého výhledu do roku 2005. Druhá, která vzešla z akademické půdy (Prognostický ústav ČSAV), byla označena jako souhrnná prognóza do roku 2010.

Obě koncepce se neliší jen časovým horizontem. I když diskuse o nich přispěla k ujasnění vzájemných stanovisek a snad okrajově i ke sblížení některých přístupů, představují dva myšlenkově zcela rozdílné světy. Koncepce centrální varianty vychází spíše z filozofie postupných přeměn a je svým způsobem pragmatičtější.

Avšak je zde otázka, zda právě tato »pomalost«, příslovečná pro naši ekonomickou praxi, není jedním z hlavních zdrojů současné hospodářské situace. Koncepce souhrnné prognózy je výrazně ambiciózní, otevřená, slibuje rychlou, i když v mnoha směrech bolestivou adaptaci ekonomiky na náročné požadavky ekonomické současnosti. Hlavním přínosem prognózy je, že rozvířila poněkud pokleslou hladinu ekonomického myšlení, že dala impuls k diskusi o budoucnosti naší ekonomiky.

STÁTNÍ PODNIKY NA STARTU

V roce 1988 se rovněž uskutečnila první etapa organizační přestavby národního hospodářství a přechodu k dvoustupňovému řízení ekonomiky. Její výsledky však byly přijaty se zřejmými rozpaky, ať už jde o přestavbu centra, nebo podnikové sféry. Tyto rozpaky pramení z toho, že ani po přestavbě centra v podstatě nedošlo ke změně charakteru a ekonomické náplně jeho činnosti. Pokud jde o podnikovou sféru, nepodařilo se dostatečně čelit náporu nejrůznějších zájmů. Výsledkem přestavby organizačních struktur výrobně technické, vědeckovýkumné a oběhové základny je založení 2278 státních podniků k 1. 7. 1989. Až čas ukáže, zda-li tím byly vytvořeny podmínky pro rozvoj soutěživosti a podnikavosti v novém hospodářském mechanismu.

Intenzívní práce na přestavbě velkoobchodních a nákupních cen vyvrcholily jejich vstoupením v platnost již k 1. lednu 1989. V jejím průběhu se ukazovalo, že původní celkové záměry se nepodaří zabezpečit, respektive že některé myšlenky přestavby cen přesně neodpovídají současným potřebám ekonomiky. Diskutovalo se i o tom, jak pojmout následnou plynulou aktualizaci cen, jak ji řídit, jak zde vymezit kompetence podnikové sféry i centrálních orgánů odpovědných za cenový vývoj.

Objevily se však i pozitivní jevy v ekonomickém rozvoji. Zastavil se chronický a dlouhodobý růst zásob — i když až čas ukáže, nakolik šlo skutečně o změnu tendence, či zda se nejednalo pouze o přechodný jev. Mnohé v tomto směru naznačuje i vývoj prvního pololetí roku 1989, kdy se růst zásob obnovil. Zásoby v sobě vážou obrovské hodnoty. A tak každý obrat k lepšímu v jejich dosavadním vývoji znamená nesporné ulehčení celkově napjaté situace mezi ekonomickými zdroji a potřebami. Kladem roku 1988 je samo o sobě i to, že pokračoval růst společenské spotřeby i spotřeby osobní, jejichž dynamika se pohybovala okolo pěti procent, a tedy výrazně předběhla dynamiku národního důchodu.

Zaznamenali jsme ale také poměrně výrazný výkyv v situaci na spotřebním trhu. Hovoří se v této souvislosti o nákupní horečce, která dostoupila vrcholu v podzimních a zimních měsících. Opatření, která byla přijata k nápravě tohoto stavu, se v podstatě ukázala jako účinná, ať už šlo o zpomalení růstu příjmů obyvatelstva v závěru roku, o intenzívnější ochranu domácího trhu před nákupy turistů, nebo i o dodatečné spotřební dovozy k obohacení nabídky.

POZORNOST ŽIVOTNÍMU PROSTŘEDÍ

Problémem našeho ekonomického růstu stále zůstává neuspokojivý stav životního prostředí a nedostatečný pokrok v péči o něj. V minulém roce sice bylo při realizaci ekologických investic prostavěno 2,8 mld. korun, ale celkově za tři roky pětiletky byla čerpána jen o málo více než třetina plánovaných prostředků! Příznivější situace je jen v působnosti národních výborů, kde jako akce Z byly postaveny kapacity, jež zlepšily situaci v zásobování a v hospodaření s vodou. Celkově bylo v roce 1988 uvedeno do provozu celkem 56 čistíren odpadních vod, dalších 94 bylo ve výstavbě. Z nejvýznamnějších je nutné připomenout především druhou etapu ústřední čistírny odpadních vod v Bratislavě a čistírnu odpadních vod v Peci pod Sněžkou.

I když v loňském roce se odehrávalo finanční hospodaření v podmínkách silného napětí mezi zdroji a potřebami, přece jenom toto napětí ve srovnání s lety předchozími poněkud polevilo, a obrazně řečeno, finanční soustava si trochu »vydechla«. Ukazuje se, že k tomu přispěl vcelku příznivý vývoj ve směnných relacích se zahraničím (směnné relace vyjadřují poměr přírůstku vývozních a dovozních cen), ovlivněných vývojem zejména světových cen surovin, a ve vnitřní ekonomice tvorba zisku a příjmy z daně z obratu. Při hodnocení příznivého vlivu těchto faktorů však musíme být velmi opatrní, protože i příznivý vývoj tvorby zdrojů může být vyvolán ekonomicky nežádoucí skutečností — je to příklad růstu výnosu z daně z obratu, způsobeného vzpomínanou nákupní horečkou koncem roku.

Vývoj v prvním pololetí 1989 potvrzuje některé tendence nejen roku minulého, ale i let předchozích. Vcelku lépe se daří zabezpečovat věcné úkoly plánu, problémy jsou s růstem efektivnosti. Prvních šest měsíců letošního roku bylo ve znamení pokračující přestavby hospodářského mechanismu, která obsáhla komplexně již některá odvětví — zemědělsko-potravinářský komplex, obchod, veřejné stravování. Předběžné zkušenosti naznačují, že tam, kde hospodaří již v nových podmínkách, se mnohé zlepšilo. Četné problémy se ale dosud řešit nepodařilo a dokonce vznikají nové.

PŘEDNOST VÝVOZU...

Hodnocení vývoje prvního pololetí je velmi složité — byla dokončena organizační přestavba národního hospodářství, od 1. ledna vstoupily v platnost nové velkoobchodní a nákupní ceny. Srovnání hospodářských výsledků, hodnocení plnění plánů a ekonomického vývoje se tím značně komplikuje. Kladem je, že hrubý národní důchod vzrostl srovnatelně s loňským prvním pololetím o téměř dvě procenta. Opět však nebyl splněn záměr ve snižování materiálové, surovinové a energetické náročnosti ekonomiky. Největší problémy se koncentrují do investiční výstavby, kde pokračuje rychlý růst z minulého roku, obnovily se i negativní tendence ve vývoji zásob.

Naopak výrazných úspěchů bylo dosaženo v oblasti zahraničního obchodu. Vývoz československého zboží na nesocialistické trhy vzrostl srovnatelně o více než sedmnáct procent, a to je výsledek, jaký jsme dlouho nezaznamenali. Příznivý byl i vývoj osobní a společenské spotřeby, která vzrostla zhruba o tři procenta. Maloobchodní obrat stoupl o 3,2 procenta při částečné stabilizaci vnitřního spotřebitelského trhu.

Přetrvávají problémy v zabezpečování růstu efektivnosti výroby, ve vědeckotechnickém rozvoji a v uplatňování výsledků vědy a techniky v praxi. **Finanční soustava nemá do budoucna jiné cesty, než vysokou náročnost v přístupu k podnikovému sektoru i k vlastnímu hospodaření. Složitost nadcházejícího období bude v tom, že mobilizovat zdroje bude možné jen využitím systémových nástrojů a rozhodně ne dalším relativním zvyšováním odvodového tlaku na podniky.** Bude nutné vytvářet prostor pro uplatnění hospodářské iniciativy podniků, pro její reálnou stimulaci. Bude nutné zásadně přehodnotit obsah i rozsah přerozdělovacích procesů, zhospodárnit a zefektivnit rozpočtové výdaje. Jen tak budou vytvořeny předpoklady pro dynamizaci rozpočtové politiky a pro její přiblížení potřebám národního hospodářství.

PAVEL ŠTĚPÁNEK

Lidová demokracie - 22. 9. 89 - -1-

Postavit dům...

POSTAVIT DŮM, zasadit strom a vychovat syna — okřídlená slova, která lidstvo provázejí už celé věky. „Raději bych vysadil desetikilometrovou alej a vychoval celou Klapzubovu jedenáctku," namítl nedávno jeden známý, když jsem se o tomto tématu zmínila. S podobným odmítavým postojem se lze setkat často a je to pochopitelné — soukromí stavebníci mají starostí víc než dost a nikdo, pokud nemusí, nemá příliš chuti stát se jedním z nich. V mnohých případech je však tato cesta poslední možností a jediným způsobem, jak relativně rychle získat přijatelné bydlení.

Individuální bytová výstavba je výhodná i pro stát — nezatěžuje stavební kapacity, kterých je stále nedostatek a navíc u těchto domů odpadá starost s údržbou, což není pro národní výbory tak zanedbatelná výhoda. Celospolečenský zájem na rozšíření této formy bytové výstavby je tedy jednoznačný... Přesto však v posledních dvou pětiletkách došlo k situaci zcela opačné — počet dokončených rodinných domků se, ve srovnání s léty minulými, snížil téměř o polovinu. Pro ilustraci několik čísel: v roce 1977 bylo takto postaveno 24 tisíc domků, o jedenáct let později už jen 14 tisíc. Údaje uváděné v pětiletých i ročních plánech, které stanovují dokončit každý rok 22 tisíc rodinných domů, jsou tedy v současné době pouze zbožným přáním...

Příčiny této situace jsou všeobecně známé. Jednou z hlavních je nedostatek stavebních parcel. Přesněji řečeno: připravených stavebních parcel, tedy území se zavedenou vodou, elektřinou a kanalizací, i s vybudovanou občanskou vybaveností. Tyto problémy se projevují především ve velkých městech. Jeden příklad za všechny: v Praze je nyní zaznamenáno přes 4000 žádostí, vyhovět však bude možné pouze necelé polovině žadatelů. Investorské organizace, kterým se v současné době právem vyčítá, že poněkud zaspaly dobu, často argumentují tím, že příprava území ve větších městech je pracnější a tím i dražší než v minulých pětiletkách. Pravda to samozřejmě je (v roce 1980 stálo zainvestování jednoho pozemku přibližně 80 tisíc korun, dnes už se cena „vyšplhala" na rovných 200 tisíc), nemůže to však být důvodem k tomu, abychom na dlouhá léta zbrzdili či úplně zmrazili tolik potřebnou výstavbu rodinných domků.

Dalším problémem, který soukromé stavebníky pronásleduje už dlouhá léta, je váznoucí zásobování potřebným materiálem. Na nedávné tiskové besedě s představiteli výroby i obchodu se o této otázce hovořilo dost dlouho a dost vzrušeně. Když přišla řeč na keramické výrobky a kdosi se zeptal na kuchyňské a koupelnové obkládačky, zástupci výroby i státního podniku Staviva se mírně rozhořčili a postěžovali si na neukázněné zákazníky, kteří bez ohledu na potíže našeho hospodářství sobecky požadují pouze módní zboží — například obkládačky typu Erika či v poslední době tak populární „kůži". Dál už se nikdo na nic neptal. Většina přítomných novinářů jen smutně upíjela kávu a přemýšlela, kdy výrobce a obchodník už konečně přestane zákazníky školit a začne místo toho pružně reagovat na jejich požadavky...

Tohle je však jen malá kapka v rozbouřeném moři — problémy s materiálem, které soukromé stavebníky provázejí od vykopání základů až po glajchu, jsou mnohem vážnější. Na trhu chybějí nejen maličkosti, ale nedostatkový je i sortiment základní a nepostradatelný: cement, cihly, pálená střešní krytina, vápno, betonové dílce, dřevařské výrobky, dlaždice, instalační materiál, vany, umyvadla...

Seznam položek, které se nekupují, ale těžce shánějí, by mohl ještě dlouho pokračovat. O těchto potížích se dnes otevřeně hovoří na všech úrovních — stálým vypočítáváním nedostatků, které jsou navíc už léta všeobecně známé, se však situace nevyřeší. Podstatné je, zda za slovy budou následovat i patřičné činy. Zatím tomu nic příliš nenasvědčuje.

Nedostačující výrobní kapacity, které jsou jednou z příčin většiny potíží, dokáží reagovat na zvýšené, ale především změněné požadavky jen pomalu. Potřebná by tu byla především modernizace rozhodujících výrobních provozů závodů průmyslu stavebních hmot. Právě ty jsou většinou nevyhovující a zastaralé. Díky tomu se nedokáží vyrovnat s nároky, které na ně kladou odběratelé — a to vlastně pomíjíme spleť problémů dodavatelsko-odběratelských vztahů a celé surovinové základny. Některé provozy se sice v současné době už modernizují, jiné obnova teprve čeká, jisté však zůstává, že tyto investice začnou přinášet výsledky nejdříve v druhé polovině příštího desetiletí.

Přes všechny tyto obtíže je však i nadále výstavba rodinných domků jedním z důležitých způsobů řešení bytové otázky. Významným impulsem k oživení zájmu se stalo rozhodnutí vlády ČSSR z dubna tohoto roku, které zvyšuje horní hranici nenávratných příspěvků poskytovaných nejen mladým manželům, ale i ostatním stavebníkům. Toto opatření je sice jistou šancí, jak se plánovanému počtu bytů alespoň přiblížit, nebezpečí, které z takovéhoto opatření vyplývá, je však jednoznačné a není vůbec zanedbatelné. Sečteme-li totiž zvýšený zájem o stavbu, všeobecný nedostatek stavebnin na našem trhu a navíc i úmornou „papírovou válku" mezi úřady a stavebníkem, vyjde nám jednoduché rovnice, jejíž výsledek je alarmující: ustrnulý a zdeptaný člověk, který za střechu nad hlavou platí tím nejcennějším, co má — vlastním zdravím a vlastní duševní pohodou.

PAVLÍNA LOUŽENSKÁ

Jak odpudit zákazníka

Ve výkladních skříních nejen obchodů může zákazník spatřit ledacos. Dříve platilo, že na tomto místě se objevovalo nejatraktivnější zboží v co nejpřitažlivější úpravě, neboť dobře upravená výloha znamenala nejúčinnější reklamu. Jsou mezi námi stále ještě obchodníci, kteří tuhle zásadu využívají, ale o nich nechci mluvit. Musím se však zamyslet nad počínáním jiných vedoucích prodejen, jimž na reklamě zřejmě vůbec nezáleží. Však to znáte z vlastní zkušenosti. Kolik výkladních skříní je delší než únosnou dobu prázdných, protože se právě upravují. V kolika případech naleznete na tomto místě chabý výsledek práce aranžéra (profesionálního!), jenž nemůže zaujmout nikoho, natož zlákat k nákupu. Až sem se vlastně nedělo nic tak mimořádného a volajícího po kritice. Co však nelze přehlédnout, jsou vystavené předměty, jejichž jediným účinkem je odpuzení případného zákazníka. V jedné pražské prodejně zeleniny se nabízí spotřebitelům košík jablek. Jedno z nich je už napůl shnilé. Jak dlouho asi bude ještě hnít, než si jej někdo všimne? Prodejny státního podniku Zelenina vůbec v nepsané soutěži o nejodpudivější výlohu vedou. Vystavené výpěstky a v mnoha případech jen napovídají, že stejně jako ve výloze ani v prodejně spotřebitel nenajde čerstvé zboží, ale scvrklé, špinavé a vůbec nepodařené „dary přírody". Nejhorší na této skutečnosti je přístup prodávajících k veřejnosti. Kdo se nad neupravenou, zaprášenou nebo prázdnou výlohou zastaví, kdo se spravedlivě naštve, koho to vyprovokuje k nějakému jednání? Zvyk, jak známo, je železná košile, proto nás už takovéhle maličkosti nevzruší. Nad úpadkem českého obchodního ducha by se měli zamyslet alespoň odborníci. Doba se mění. Dříve jsme měli monopol ve výrobě, v obchodě a sotva jsme si mohli vybírat zboží nebo prodejnu, kde bychom nakoupili líp. Věřím, že taková šance — monopol výběru — se nyní, v období přestavby, reálně nabízí. Nebudeme snad už muset vycestovat do zahraničí, abychom viděli obchod takový, jaký má být. Byla řeč o zelenině: Slušovický Dům zeleniny v Gottwaldově může dobře sloužit za první vlaštovku, jež sice jaro nedělá, ale i doma nasazuje laťku vysoko. Apel na obchodníky, pokud nebude doprovázen ekonomickými tlaky, nepomůže. Jen konkurence a skutečná možnost přijít o zákazníky může vést ke zlepšení současné situace. (kčr)

Rudé právo - 26. 9. 89 - -1-

Ekologové o vodním díle Gabčíkovo–Nagymaros

Účastí na jednání expertů čs. strana vyšla vstříc maďarským požadavkům, ale zastává stanovisko, že všechny otázky byly již zodpovězeny dlouholetými společnými výzkumy

BRATISLAVA (ČTK) — Otázkami souvisejícími se vzdutím vodní hladiny ve zdrži Hrušov-Dunakiliti a jeho vlivem na okolní krajinu se od pondělí zabývá v Bratislavě československo-maďarská skupina expertů-ekologů.

Jak je známo, podle původního harmonogramu výstavby se zdrž má začít napouštět letos v prosinci. Československé odborníky na třídenních rozhovorech, které jsou součástí nynějších mezistátních jednání o dalším osudu soustavy vodních děl na Dunaji Gabčíkovo—Nagymaros, vede akademik **Ľudovít Weismann**. V čele maďarské delegace je akademik **Árpád Berczik**.

Tematicky se experti zaměřují především na otázky související s kvalitou vody, jejími předpokládanými změnami po napuštění zdrže, zejména v přepouštění do ramenního systému Dunaje na území pod zdrží. Posoudí i ohrožení zásob pitné vody na povrchu v přibřežních studnách, možné změny ve struktuře ekotypů a některé virologické, toxikologické a hygienické aspekty.

Československá strana účastí na těchto jednáních vyšla vstříc maďarským požadavkům. Zastává však stanovisko, že celý okruh otázek je po dlouholetých společných výzkumech souvisejících s přípravou a výstavbou soustavy vodních děl dostatečně zodpovězen a závěry jsou v projektech zapracovány. Z tohoto hlediska nejsou tedy důvody, aby se uvedení vodního díla Gabčíkovo do provozu odkládalo.

Zemědělské noviny - 23. 9. 89 - -7-

Zdraví máme ve svých rukách

Nedávno jsem měla možnost na inspekční cestě pracovníků České zemědělské a potravinářské inspekce vyslechnout přímo v provozu jednoho zemědělského podniku názory na kvalitu zpracování produkce. Nejdříve jsme sledovali lisování jablek na moderní technice. U dopravníku s přemisťovanými jablky však nikdo nestál a o třídicím zařízení také nebyla řeč. Znamená to, že ke zpracování šla jak jablka skoro vzorová, tak ale i nahnilá, jistě se stopami aflatoxynů. Zřejmě podle hesla „já to nejím, konzumují to jiní" se místní pracovníci nestarali o to, do jaké míry vlastně výsledný produkt znehodnocují.

Byli jsme také v nedaleké konzervárně, i když starý provoz, u lisovacího zařízení při přepravě jablek stály ženy a ty na pásu přebíraly a oddělovaly nekvalitu. Rozhodně měly ke zpracování jablek lepší přístup, než ve zmíněném zemědělském podniku, kde jsme sledovali ještě další operaci.

V jiné hale se ve velkovýrobě krouhalo zelí. Zpracovávalo se zase se vším všudy. O vykrajování košťálů, jak už se o to někteří potravináři snaží, nebylo opět řeči. Přitom jistě alespoň agronom a hlavní technolog podniku dobře vědí, že právě v kostalu se kumuluje nejvíce dusičnanů. To je známý fakt a ví se také, že v případě špenátu se zemědělcům vyplatí při jeho sklizni seřezávat listy co nejblíže řapíku, aby lodyhy s největším podílem reziduí se nedostaly do směsi.

Jeden z inspektorů to nazval nehorázností, když se zamýšlel nad nezájmem některých zpracovatelů o zdraví spotřebitelů. Hlavně, že se vše zpracuje a hmota dá nějakou tu korunu do společné pokladny podniku. Že se tím ohrožuje zdraví, to je věc jiná, která bezprostředně nepálí. Inspektoři si slibovali, že postupovat v takových případech budou nemilosrdně. A s tímto stanoviskem lze jen vřele souhlasit. Vloni se to například vyplatilo u špenátu. Velké postihy za překročené množství dusičnanů ve špenátovém protlaku byly nemilé jak Mrazírnám Praha, tak řadě zemědělských podniků. Pracovníci Výboru lidové kontroly společně s inspektory byli nekompromisní a letos mohli být jen mile překvapeni, jak najednou podíl dusičnanů ve špenátu zaznamenal stopová množství.

Své zdraví si každý z nás hájí a jakékoliv možné jeho podrývání z nedbalosti jiných se právem bude trestat a pranýřovat.

Ing. E. LÍNKOVÁ

K případu vězňů v Příbrami

PRAHA. Vyšetřování a výslechy tří vězňů, kteří v úterý v závodě 08 podniku Praga v Příbrami zajali tři ženy jako rukojmí, prokázalo, že pachatelé ve věku 20—23 let požadovali poskytnutí motorového vozidla Škoda 1203 a střelných zbraní k útěku mimo území ČSSR.

Jak včera uvedl v rozhovoru se zpravodajem ČTK prokurátor středočeské krajské prokuratury JUDr. Jiří Kavale, motivem činu byla snaha vyhnout se výkonu dlouhodobého trestu odnětí svobody. Všichni tři recidivisté byli odsouzeni v letech 1987, 1988 a 1989 za majetkovou trestnou činnost. Trest vykonávali v druhé nápravné skupině a v příbramském závodě podniku Praga pracovali jako dělníci. Z výkonu trestu měli být propuštěni v roce 1990, resp. 1992. Akce příslušníků SNB a SNV trvala od ranních do večerních hodin. První rukojmí byla propuštěna v 18.00 hodin, další v 19.00 hodin a poslední ve 20.00 hodin, kdy se pachatelé vzdali. Vyšetřovatel prokuratury vznesl proti všem pachatelům obvinění pro trestné činy vzpoury vězňů, omezování osobní svobody a vydírání. Horní hranice trestní sazby pro organizátora vzpoury vězňů činí osm let, pro jeho spolupachatele pět let.

Všechny tři ženy, které byly zadrženy vězni jako rukojmí, jsou v dobrém zdravotním stavu.

PEN-klub obnovil svou činnost

O činnosti PEN-klubu se u nás v posledních letech mnoho nehovořilo, a tak se i pozapomnělo na to, jakou má tato spisovatelská organizace funkci. Výstižně ji popsal Karel Čapek v Lidových novinách z 28. 8. 1938 v článku PEN, jímž přivítal mezinárodní sjezd: ... „PEN-klub je organizace naprosto nepolitická; byl založen v Anglii nedlouho po válce na podnět spisovatelky paní Dawson Scottové s tím posláním, aby spisovatel kterékoliv země našel v jiné zemi přátelské prostředí a osobní styk s tamním literárním světem. Jak vidíte, byl to jeden z těch mnoha poválečných pokusů stavět mosty mezi národy a rozhojnit mezi nimi osobní i duchovní styky. Ještě jsme nepřestali věřit ve vysokou cenu vzájemného poznání a dorozumění mezi národy; ale jak vidět některé státy až dosud pokládají dorozumívání mezi lidmi a myšlenkami za nežádoucí.

Po léta byl předsedou mezinárodní organizace PEN-klubu ušlechtilý a konzervativní John Galsworthy; po něm statečný sociální a reformní myslitel H. G. Wells; nyní je jím duch tak eminentně evropský jako Jules Romains. Už ta jména ukazují, že v PEN-klubu se nevyjadřuje žádná jednostranná politická orientace; jeho poslání zůstává univerzalistické, povýšené nad rozpory národní i stranické ...

Platí stále toto pojetí PEN-klubu? Na to jsem se zeptal nově zvoleného předsedy českého centra této organizace Jiřího Muchy.

Úplně přesně, i když Čapek psal svůj článek v létě osmatřicátého roku, kdy už fašismus měl první oběti. Sjezd, kterého se tehdy účastnilo na dvě stě nejlepších světových spisovatelů a publicistů, však vyzněl jako jednoznačná podpora Československa, jeho demokratických ideálů.

Lze tedy navázat už na toto předválečné období?

Ona vlastně nebyla nikdy kontinuita přetržena, i když činnost PEN-klubu byla několikrát přerušena. Po válce došlo ke krátkému probuzení, ale soustavnější činnost u nás obnovil až v šedesátých letech, kdy byl předsedou českého výboru zvolen Adolf Hoffmeister. Pak se zase klub uložil k zimnímu spánku. Ale abych odpověděl na otázku, nejde o navazování, ale o přímé pokračování někdejší činnosti.

Za jakých okolností se PEN-klub u nás aktivizoval?

Zhruba před půl rokem se ozvali někteří spisovatelé, často i nezávisle na sobě, s tím, že by bylo dobré, kdyby PEN-klub u nás začal pracovat. Souhlasil s tím Svaz českých spisovatelů i ministerstvo kultury. Svolali jsme tedy výbor, který už byl před lety zvolený, a za zemřelé kooptovali nové členy.

Kdo doplnil výbor?

Hana Bělohradská, Miroslav Holub, Ivan Klíma, Karel Sýkora a Zdeněk Urbánek. Výbor má celkem deset členů a v klubu je zatím padesát pět spisovatelů, ale téměř denně přicházejí nové žádosti o přijetí.

Jaké jsou podmínky členství v PEN-klubu?

Řídíme se mezinárodními stanovami. Podle nich musí mít adept na členství doporučení dvou členů a o přijetí pak rozhodne výbor. Podmínkou je, aby respektoval chartu PEN-klubu, v níž jsou takové zásady jako třeba ctít svobodu slova, uznávat rovnoprávnost všech spisovatelů a další.

Jaká je podle vás budoucnost PEN-klubu?

Já ji vidím nadějně. Myslím, že se charta PEN-klubu kryje se zájmy kulturní veřejnosti u nás a s vývojem, který nezadržitelně pokračuje ve směru uvolňování napětí, rozšiřování demokratických práv na svobodu slova, výměnu různých názorů, respektování rovnosti spisovatelů. Tento pohyb je zvlášť patrný v socialistických zemích a myslím, že právě jejich PEN-kluby by mohly sehrát i jakousi oživovací roli pro organizaci ve světovém měřítku. V západní Evropě už poněkud ztratila ze své věhlasnosti, spisovatelům jako by o nic nešlo. Jiné je to však ve Spojených státech, které mnohdy odmítají udělit vstupní vízum vynikajícím spisovatelům jen proto, že jsou nebo byli členy komunistické strany. Takto jsou postihováni zejména italští autoři. A to nemluvím o zemích Jižní Ameriky nebo jihovýchodní Asie, kde jsou mnohde vězení plná literátů a novinářů. Tamější PEN-kluby vyvíjejí nemálo úsilí, aby svým členům alespoň trochu zmírnili jejich úděl. Není to však snadné, nemají žádnou výkonnou moc. Působí spíš v rovině morální ...

Bude PEN klub pracovat na federálním základě?

Na Slovensku se také hlásí PEN-klub k životu. Ustavit obdobnou organizaci chtějí i maďarští autoři působící v Československu. Bude na slovenských přátelích, aby se rozhodli pro nejvhodnější organizační formu. Myslím, že budeme respektovat federativní uspořádání a vedle českého centra bude existovat i slovenské, případně s maďarskou odnožÍ.

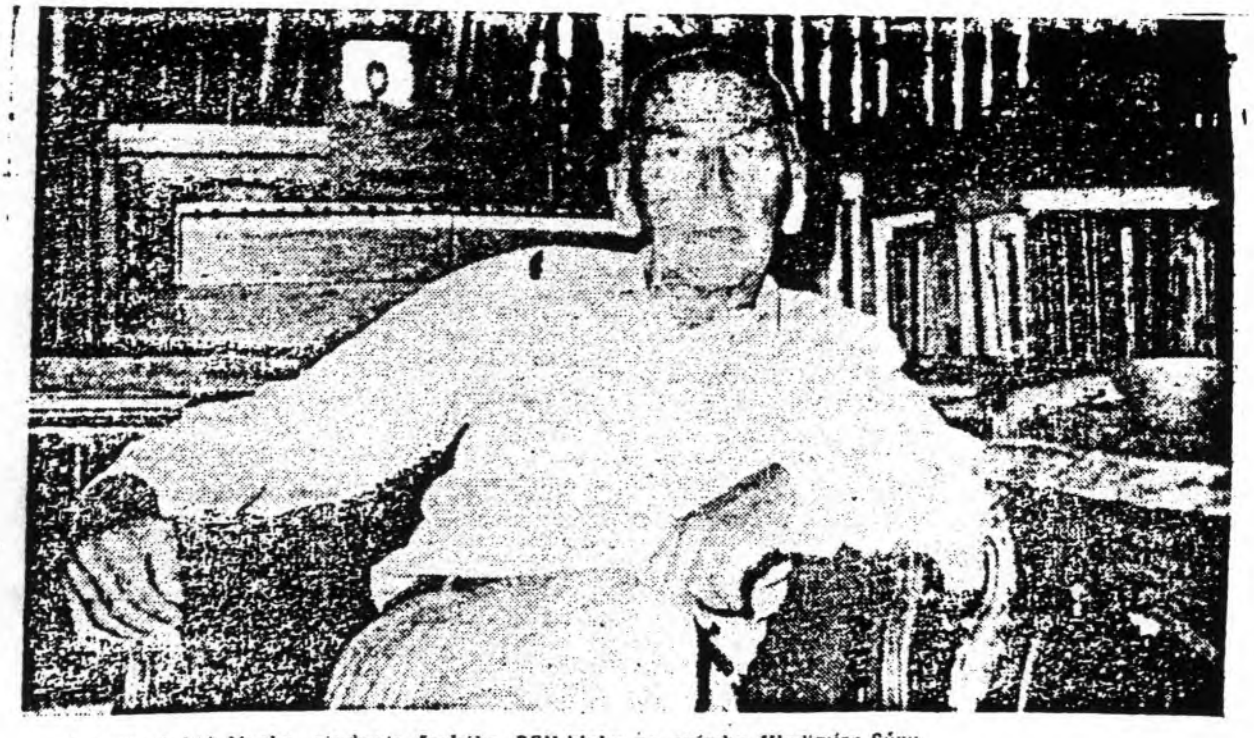
Co bude nejdůležitější při obnovování činnosti? Navázat mezinárodní kontakty nebo se věnovat domácím problémům?

Nejdříve půjde o vyjasnění smyslu PEN-klubu. Mnozí autoři si totiž myslí, že členství v klubu jim usnadní publikování v zahraničí. To je velký omyl. PEN-klub vytváří platformu, na níž se mohou autoři sejít a diskutovat o problémech, to je jeho hlavní poslání a úkolem výboru je vytvořit podmínky pro svobodné střetávání názorů. Také účast na mezinárodních akcích není členstvím automaticky zajištěna. Spisovatelé z většiny center si takové zájezdy platí sami, jsou hosty pouze v zemi, která určitou akci pořádá. To právě bude u nás narážet na problémy, chceme-li zachovat maximální nezávislost. Prostě PEN-klub toho moc svým členům nenabízí. Spíš od nich hodně očekává.

Vyskytují se také názory, že vydat některou knihu autorů žijících v emigraci nebude ani tak problém politický jako otázka nedostatku deviz. Může v tom PEN-klub nějak pomoci?

To není věc PEN-klubu, ale každého jednotlivého autora. Ten má právo, ať už je jeho agent nebo nakladatel jakkoli chtivý peněz, netrvat na honoráři v devizách ale přijmout ho v měně země, kde mu knihu vydají. Mám s tím bohaté zkušenosti, všichni žijící dramatici Anglie a Spojených států amerických, jejichž hry jsem v šedesátých letech překládal, ochotně souhlasili s výplatou honorářů v korunách, protože chápali potřeby našich divadel. Jinak jedním z úkolů PEN-klubu je napomáhat integraci české literatury. Je tedy možné, že se svým vlivem účastníme i jednání o honorářových otázkách.

Vladimír Sůva

Spisovatel Jiří Mucha, předseda českého PEN-klubu na snímku Vladimíra Sůvy

BOHUMIL HRABAL

LA VOCE DELLA LUNA

Esej

Když jsem byl loni v Římě, krásná herečka slečna Patricie řekla, že Federico Fellini je můj čtenář a že by byl rád, kdyby mne mohl pozvat na oběd. Tak s Patricií a s panem Corduasem, který přeložil Hlučnou samotu a dostali jsme za tu knihu nejvyšší cenu Itálie, tak jsme dojeli za Řím, tam před ateliérem nás očekával velký režisér... Jeho pracovna má výplň dveří zdobenou ohromným barevným plakátem v podobě řvoucího tygra... Všechno tam bylo v bílém, a tak jsme seděli u pracovního stolu, tyčily se na něm vrstvy čtvrtek, pomalovaných fixami a jednu z těch sekvencí filmu La voce della Luna, číslo 331, mi daroval pan Fellini na památku. A pak jsme hovořili o událostech kulturních i politických u nás, a zjistil jsem, že osud té mé země uprostřed Evropy panu Fellinimu není lhostejný... Pak se mne optal, zdali já mám zájem nejen o italskou kulturu, ale i o film. Povídám... To jste se, Federico, optal toho pravého, už kolik let mám na stolku rozevřenou vaši knihu, čtyři sta barevných fotografií skoro ze všech vašich filmů. To je moje poetika, váš filmový styl, i motto té knihy: Proti Pravdě dávám přednost Fikci...

A režisér, slavný režisér, byl dojat.

Povídám: A pane Fellini, proč téměř v každém vašem filmu jsou cizinci? Co Richard Baseharť a Anthony Quinn v La stradě? Co Broderick Crawford v Il bidone? Francois Péllier v Cabiriiných nocích? Donald Sutherland v Casanovovi? A co Terence Stamp v Toby Dammitovi? A slavný režisér byl blažený jako bych mu mazal prsa husím sádlem. Ale já jsem dodal: Ovšem, jedničky vašich filmů jsou pro mne pan Mastroianni a vaše paní... ale film, ze kterého žiji dodnes je... Amarcord...

Pan Fellini mi pohladil ruku a pravil... To, že dávám přednost fikci před pravdou, to bylo... Teď jsem už někde jinde, situace člověka a přírody mne znepokojuje tak, jako můj film, na kterém teď pracuji, je výpovědí, možná i žalobou, ostatně pojďte...

V jeho dílnách na dlouhých stolech byla rozprostřena maketa liduprázdného městečka, na stěnách se vrstvily tisíce fotografií lidských tváří, lehce upnutých špendlíky, za městečkem byla kulisa nočního nebe s měsícem v úplňku a kraječkou bílých mráčků nad obzorem... Ta maketa, nad kterou jsme stáli, se tolik podobala betlémům třebíčského muzea... a nad ní teď Fellini jako dirigent něžnými pohyby svých paží dirigoval sled svých myšlenek... La voce della Luna bude se odehrávat v tomto městečku, vybral jsem ne konkrétní motiv, ale takovou syntézu, to může být italské, možná rakouské, možná i městečko ze Střední Evropy, a já to městečko zalidním lidmi, které jsem vybral tady z těchhle tisíců tváří...; avšak všichni ti lidé, tak jako já, jsou znepokojeni, že nejen lidský život, ale i život přírody je ohrožen... a tak se chtějí vyptávat i měsíce na ten hrozící osud... avšak Luna je schopna komunikovat jen se dvěma občany tohoto městečka, a ti jsou jurodiví, pomatení... Tiše hovořil Federico Fellini...

Chtěl jsem říci, že pan profesor Charvát v Praze už dávno napsal knihu Život, stress a adaptace... a ta kniha končí, že když lidstvo se nezmění, tak do dvou set let nebude potřebí třetí světové války, že člověk sám sebe odvolá... ale moje přání přerušil Federico Fellini a řekl: Ale, přátelé, zvu vás teď na ten oběd, tady prosím...

A pak jsme seděli v jídelně ateliéru, zřízenci se zvedli a uctivě se uklánělí, číšník naléval víno, tichý tlumený hovor... pak najednou všichni ztichli a číšník se mne jako hosta optal... Hlavní jídlo mohou být buďto spaggeti anebo risotto... Povídám... Risotto. A Fellini se zvedl a radostně řekl: Já nejradši risotto taky!

A pak nastal čas, kdy místnosti se vyprázdnily, každý si šel za svou prací, protože na dveřích šéfa byl ten ohromný barevný plakát řvoucího tygra v nadživotní velkosti... Optal jsem se zdvořile... Pane Fellini, mne teď to trápí, jak se jmenoval herec, který hrál Josefa K. v Procesu ve filmu pana Orsona Wellese? A pan Fellini řekl; To jste se optal toho pravého! No přece Anthony Perkins. A víte proč si ho Orson vybral? Protože Perkins je podobný panu Kafkovi a potom, studoval taky filozofii... a o Romy Schneider, té šestiprsté sekretářce doktora Hulda, mi vůbec nemluvte!

Mávnul rukou a už jsme stáli u otevřeného auta, poslední stisk ruky, pak jsme se lehce obejmuli dotek tváře tváří, tak, jak říkají, že když se potkají dva lvi na poušti, tak si dají hubičku a pak jde každý svým směrem, za svým osudem... protože koneckonců kdy my dva se opět zase uvidíme?

Cestou nazpátek jsme mlčeli, pak krásná herečka Patricie tiše řekla... Franz Kafka Proces zakončil tak, že Josef K. byl podříznut... ale Orson Welles film vylepšil, že explozí přišli o život nejen ti vrazi, ale i oběť... Ta sekretářka se jmenovala Lenka. Snívám ještě dneska, že bych ji hrála... já...

Ale stejně, dodala Patricie, divák Procesu má naději, že exploze zahubila vrahy, ale Josef K. že se zachránil, kdopak to ví?...

[redacted]

KAFKOVSKÝ SBORNÍK ZÁSLUHOU DIVADELNÍKŮ

U příležitosti divadelní přehlídky Kafka '89, realizované ve dnech 18. až 27. května v junior klubu v Praze Na Chmelnici, byl vydán sborník nazvaný Kafka '89 jako příloha Bulletinu Aktivu mladých divadelníků pro interní potřeby členů a aktivistů. Na sborníku je sice znát, že byl šit poněkud horkou jehlou, nicméně i tak díky za tento organizační, redakční a ediční počin. Ostatně, redaktoři a autoři si byli dobře vědomi nedostatku času při přípravě sborníku, což zdůrazňují sami v úvodním slovu publikace. Obsah sborníku je dosti různorodý, ale tím zároveň i pestrý a zajímavý a jeho prvořadým úkolem pravděpodobně je informovat o Kafkovi jaksi in genere, podat informace „vůbec" a zaujmout mladšího čtenáře, ale také vzdát hold Kafkovu géniu a být i jakýmsi byť skromným memoriálem po dvou desetiletích ticha — a v tom smyslu plní sborník nadmíru záslužnou práci i při omezeném dosahu publikace. Díky redakční práci Karla Krále a dále Ondřeje Černého, Petra Hájka, Radky Hájkové, Martina Hrabáka, Jana Kerbra, Marie Reslové a Kristiny Žantovské nahrazuje tato publikace, vycházející z divadelní iniciativy, opět jednou ediční povinnosti a úkoly naší literatury a literární vědy i kulturní publicistiky obecně.

Sborník KAFKA '89 obsahuje především ukázky autentických Kafkových textů v překladu Vladimíra Kafky z prózy Popis jednoho zápasu (vydal Odeon roku 1968) a dále text Před zákonem ze sbírky Venkovský lékař v knize Kafkových povídek, (vydaných v SNKLHU roku 1964). Tyto úryvky Kafkových textů, někdy pouze delší citáty, plní zároveň úkol revokovat Kafkovo osvětí u mladších generací, které často již podrobněji a důvěrněji Kafkovo dílo po dvaceti letech mlčení neznají ani z vlastní četby ani z autopsie dnes již historických inscenací let šedesátých. V překladu Ludvíka Kundery je uveden též krátký úryvek z deníku Franze Kafky (původně vyšel v č. 1/1968 Mladých archů) a další vrstvu příspěvků sborníku tvoří studie, vzpomínky i teoretické stati, některé dosud „oficiálně" nepublikované, různého zaměření a rozdílných záběrů i doby vzniku, spojených však hlubokým zájmem autorů o život a dílo Franze Kafky.

Z knihy Františka Kautmana Svět Franze Kafky (napsané v roce 1972) jsou otištěny pasáže z kapitol Člověk a moc a Prostředky tvorby. Vzpomínka na Franze Kafku od Emila Utitze a Poznámka o Franzi Kafkovi Edwina Muira jsou otištěny z knihy Franz Kafka a Praha, vydané nakladatelem V. Žikešem v roce 1947 — dnes již vzácné knížečky s výrazným portrétem Franze Kafky na žluté obálce, knihy, která nám přinášela jednu z prvních bohatě dokumentovaných informací o Kafkovi v poválečných letech. Výňatek z knihy Johannesa Urzidila Da geht Kafka (vyd. Artemis Verlag roku 1965) je následován příspěvkem Pavla Trosta Tři drobné Kafkovy prózy v překladu Petry Nováčkové ze sborníku Germanica Olomucensia (Praha SPN 1986).

Kniha Magická Praha A. M. Ripellina z roku 1973 byla naší kulturní veřejnosti snad dostatečně představena již v kafkovském čísle Kmene vloni na podzim; ve sborníku je otištěna 16. kapitola z její první části. Prof. Václav Černý ve stati Nad Proměnou Franze Kafky (otištěné roku 1964 v č. 3 Hosta do domu) zdůrazňuje prvky symboliky a mýtu v Kafkově díle, čímž připomíná rozšířenou koncepci tehdejších let. Rozkvět studií Kafkova díla u nás z té doby připomene i známý článek Jana Grossmana Kafkova divadelnost? (přetištěný z časopisu Divadlo, listopad 1964).

Zasvěceně a citlivě je napsán krásný příspěvek Ivana Klímy Už se blíží meče (K prameni inspirace Franze Kafky) z roku 1983, svědčící o hlubokém vhledu do geneze Kafkova duševního světa. Teoretickou problematikou dramatizací Kafkova díla se zabývá Heinke Wunderlichová v článku Kafkovo dílo jako východisko k dalším uměleckým zpracováním — dramatizacím a zfilmováním, který přeložila Radka Hájková ze sborníku Kafka-Handbuch, II, Das Werk und seine Wirkung (vyd. A. Kröner Verlag ve Stuttgartu roku 1979).

Tento blok příspěvků uzavírají Ondřejem Černým zpracované výběrové soupisy divadelních adaptací Kafkových děl a jejich inscenací a filmových a televizních adaptací. Závěrem celého sborníku je dramatický text Ivana Klímy Franz a Felice, jehož děj se odehrává v Praze a v Berlíně v letech 1912 až 1917. — Je příznačné a pro naše podmínky již charakteristické, že Franz Kafka k nám znovu přichází dnes spíše prostřednictvím divadla než tištěnými publikacemi, pokud ovšem pomineme odeonské vydání Kafkových povídek z roku 1983 s doslovem Květy Hyršlové ke 100. výročí Kafkova narození, ediční dar celkem skromný byť záslužný, či kafkovské číslo Kmene z loňského října anebo některé odborné stati, na příklad výbornou studii dr. Josefa Čermáka v letošním prvním čísle Světové literatury, přičemž zatím se pouze jen těšíme, že Odeon díky péči svého šéfredaktora ing. Josefa Šimona vydá postupně Kafkovo dílo, jehož edici má zahájit svazek korespondence. Zatím však hlavně dramatizace některých Kafkových děl již dnes umožňují rozsáhlejší vzkříšení Kafky v širším obecném povědomí, především naší mládeže. Díky Komisi pro studiovou divadelní práci SČDU a jejího Aktivu mladých divadelníků proto i sborník KAFKA '89 pomáhá resurekci Kafkova díla u nás.

BOHUMIL NUSKA

KAFKA '89. Příloha Bulletinu Aktivu mladých divadelníků SČDU. Vydáno u příležitosti divadelní přehlídky KAFKA '89 uspořádané Junior klubem Na Chmelnici 18.—27. 5. 1989. Redakce: Karel Král, Ondřej Černý, Petr Hájek, Radka Hájková, Martin Hrabák, Jan Kerbr, Marie Reslová a Kristina Žantovská. (Pro interní potřebu členů a aktivistů AMD.)

Scéna - č.18/1989 - 18.9.89 - -4-

Jak v Činoherním klubu obsluhují anglického krále?

Román Bohumila Hrabala Obsluhoval jsem anglického krále u nás dlouho nevycházel, kolovat pouze v opisech a v r. 1982 jej v zájmovém vydání vydala někdejší jazzová sekce. A tak ohlášení jeho uvedení v Činoherním klubu na sklonku sezóny 1988—89 vzbudilo u mnohých i emoce zcela mimoumělecké povahy. Po zhlédnutí inscenace jsem však vůbec neměl pocit čehosi skandálního či dubiózního. Odcházel jsem z divadla se silným citovým prožitkem — a také s mírným smutkem nad dobovou pošetilostí, která bránila zveřejnění možná vůbec nejhlubší sondy posledních let do paradoxů českého charakteru v tomto století. A v duchu jsem se snažil odpovídat na námitky, které asi vedly k tomu, že s publikováním této Hrabalovy prózy se tolik otálelo. (Prý zanedlouho vyjde v Čs. spisovateli.) Že jde o zpodobnění kousku moderní české historie, která dosud palčivě tkví v přítomnosti? Ano, ale bez návratů i k nedávným dějinám nepochopíme, čím jsme dnes. Že je v něm češství i čecháčkovství nahlíženo pohledem „malého" člověčka? Ano, ale to je přece v nejlepších intencích naší pokrokové literatury přinejmenším od časů Jaroslava Haška. A existuje v jiném současném českém díle tak skutečný kladný hrdina jako Jan Dítě? Pikolík, číšník, užuž kolaborant, bojovník, hoteliér, vězeň internačního tábora, ale především člověk, jehož autor obdařil duší básníka.

Jeho hektickou cestu proudem života a nelítostné doby zosobňují na jevišti Činoherního klubu tři představitelé hereckého rodu Hrušínských. Jan Dítě Rudolfa Hrušínského nejmladšího má dychtivé oči, touží po velkém světě a zároveň se ho trochu bojí a ještě neví, co ho na něm čeká. Patří k paradoxům Hrabalovy metody, že ten velký svět je jen lokál venkovského, velkoměstského či pohraničního hotelu.

Jan Dítě Rudolfa Hrušínského mladšího, to je už chlap, který si s tímhle světem přece bude vědět rady. Rtuťovitě hbitý, dokonale společenský i fanfarón. Prahne po ženských i po penězích (v podání mladšího Rudolfa Hrušínského dostává tahle chtivost téměř groteskní rozměr), ale dokáže mravně čelit i té nejnemravnější situaci. Jak jinak, zavazuje ho k tomu řád, kterým ho vyznamenal sám habešský císař! A Jan Dítě národního umělce Rudolfa Hrušínského? Ten už ví, že ho velký svět podvedl, žádné stromy nerostou až do nebe a nakonec zbývá jen to slzavé údolí. Přichází na scénu pomalu, skoro šouravě, kradmo se rozhlíží kolem sebe. Ale z očí mu nevyzařuje rezignace, nýbrž pokora. Je to jen jiná tvář jeho dávné mladistvé touhy, která ho nutí bájit o svém životě znova a znova.

Tři Hrušínští (nejmladší z nich přece jenom prozrazuje, že není na jevišti tak docela doma) tvoří hereckou osu inscenace. Ostatní — účinkuje skoro celý soubor Činoherního klubu + hosté — hrají v podstatě společenské zázemí, s nímž osud hlavního hrdiny tak podivuhodně kontrastuje. Všichni pracují na scéně poctivě a na úrovni svých možností a talentu. Z anonymity „doprovodných" rolí výrazně vystupují pouze někteří herci. Oba Petři — Čepek a Nárožný —, kteří svým mnoha figurkám dávají kromě herecké profesionality i něco ze sebe samých. (Naopak, víc osobnostního vkladu bych očekával u Vladimíra Kratiny, ale možná, že on není ten pravý herec na hrabalovské postavy.) A pak je tu ještě Jaromír Dulava, všestranně múzicky talentovaný hráč, kterého ostatně dobře známe jako úskočného Fouchého z inscenace Chameleón Divadla na provázku. Být uměleckým šéfem Jiřím Menzelem, přijal bych ho do angažmá v Činoherním klubu neprodleně.

Pozoruhodná je i práce režijní. Dramatizace Hrabalova textu nemá tradiční dramatické prvky, je docela lineární a příběh je podobně jako v knize na scéně vyprávěn. Ivo Krobotovi se podařilo proměnit vyprávění v dramatické situace, režijní střihová montáž rovnomocně využívá herce, text, scénu a zejména truchlivě směšnou Bulisovu hudbu, která inscenaci vtiskuje atmosféru „písně zapomenutých let". Zdá se mi však, že druhá polovina inscenace není vyrovnaná jako první. Hlavně scéna brigády zní hodně hluše, ale na tom má podíl i plochý, nevýrazný výkon Jany Březkové, v němž není špetka obsahu, natož magie.

Jenže na kterém i vynikajícím představení byste nenalezli nějaký ten chlup? A mně najednou nepřipadá vůbec důležité je dál hledat. Protože uvedení Hrabalova románu Obsluhoval jsem anglického krále v Činoherním klubu je čin.

JAN KOLÁŘ

Snímky Miroslav Pokorný

Svobodné slovo - 22. 9. 89 - 32/162 -1-

Chystá se vyhlášení celostátní soutěže Miss ČSSR 1990

Nejkrásnější zbrojení

ANO, JE TŘEBA ZBROJIT, dívky. Je třeba učinit svůj krok pružnějším, tělo ohebnějším, vlas hebčím, zrak zářivějším. Je třeba posílit ducha, zlepšit dikci a pozvednout sebevědomí. Nastává nejkrásnější zbrojení, protože přede dveřmi je soutěž Miss ČSSR 1990, příležitost pro půvabné, hezčí a nejkrásnější dívky.

Nejprve tedy výchozí situace. Kdeže loňské Miss jsou? Královna Ivana Christová pracuje pro ČKM a chystá se na mezinárodní soutěž krásek Miss Maja International. Tato úspěchnula soutěž zasvěcená slavnému španělskému malíři F. Goyovi se uskuteční na konci října v Santo Domingu v Dominikánské republice. Michala Polívková, nominovaná do klání o Miss Europe, je připravena odjet do Monte Catini v Itálii, leč událost byla už dvakrát odložena, snad tedy do třetice... Jana Hronková zamíří v říjnu na soutěž Miss World. Na toto rozmístění sil měla vliv sice exkluzivní, ale také nevýhodná smlouva I. Christové se sponzorem loňské soutěže. Dodejme ještě, že pro Michalu Polívkovou vyvstala další reprezentační povinnost na soutěži Miss květin v japonské Ósace v dubnu příštího roku.

O titulu Miss ČSSR 1990 rozhodne soutěž uspořádaná podobným způsobem jako v roce letošním, drobné změny tu však jsou. Tak nejdříve podmínky soutěže: Miss ČSSR 1990 se může stát dívka, která má československou státní příslušnost, narodila se v letech 1966—1977, je svobodná, bezdětná a není rozvedená, nezúčastnila se celostátního finále o Miss ČSSR 1989, dosahuje minimální výšky 170 cm a v termínu od 1. do 31. října pošle písemnou přihlášku na adresu Sekretariát Miss ČSSR 1990, pošt. schránka 682, Jindřišská 14, 111 12 Praha 1. Do přihlášky krasavice napíše jméno a příjmení, adresu trvalého bydliště včetně PSČ, datum narození, výšku, zaměstnání včetně adresy zaměstnavatele či školy. Dostane další pokyny a závaznou přihlášku.

Pořadateli soutěže jsou Pražské kulturní středisko, Palác kultury a sportu Vítkovice, M — Art a Cestovní kancelář mládeže, která kompletně hradí i zahraniční účinkování vítězek na soutěžích Miss World, Miss Europe a dalších.

Závazné přihlášky mají uzávěrku 15. prosince 1989 a zkraje příštího roku se uskuteční neveřejné konkursy i veřejná krajská kola ve všech krajích republiky, Praze a Bratislavě. V Ostravě-Vítkovicích se 5. a 6. dubna uskuteční dvě celostátní semifinále a 7. dubna 1990 televizní finále. Pro ty nejkrásnější jsou kromě slávy a další reprezentace připraveny ceny v podobě atraktivních zájezdů s ČKM, ale i další ceny a dary. O soutěži se chystáme informovat průběžně. (pek)

NAŠI REPREZENTANTKOU v soutěži Miss World '89 by měla být Jana Hronková. Foto archiv